

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2010

Tomáš Ludin

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

**Obavy z ekologické krize a realita naší současné
ekologické krize**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. et Mgr. Antonín Dolák, PhD.**

**Vypracoval:
Tomáš Ludín**

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Obavy z ekologické krize a realita naší současné ekologické krize zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 12. 4. 2010

.....
Tomáš Ludín

Poděkování

Děkuji panu PhDr. et Mgr. Antonínu Dolákovi, PhD. za odborné vedení a metodickou pomoc, kterou mi poskytoval v průběhu zpracování méjí bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat méjí rodině, za trpělivost a podporu během mého studia.

Brno, duben 2010

Tomáš Ludin

Obsah

Úvod	2
1. Člověk a ekologie	4
1.1 Interpretace pojmu ekologie a životní prostředí.....	4
1.2 Globální problémy životního prostředí	6
1.3 Dílčí závěr	9
2. Ekologická krize.....	10
2.1 Vysvětlení a vymezení pojmu ekologické krize.....	10
2.2 Hlavní aspekty vzniku ekologické krize	13
2.3 Strategie trvalé udržitelnosti.....	16
2.4 Dílčí závěr	21
3. Postoje společnosti k otázce ekologie	22
3.1 Role člověka při řešení ekologické krize	22
3.2 Ekologické organizace, jejich činnost a legislativa.....	28
3.3 Environmentalismus a environmentální výchova	34
3.4 Dílčí závěr	37
4. Statistický přehled o životním prostředí v ČR.....	38
4.1 Názory a postoje veřejnosti k životnímu prostředí.....	38
4.2 Aktivity občanů pro zlepšení životního prostředí v ČR.....	44
4.3 Analýza a vyhodnocení	49
Závěr	54
Resumé.....	57
Anotace	58
Klíčová slova.....	58
Seznam použité literatury	59

Úvod

Žijeme na planetě, jejíž přírodní prostředí je přetvářeno nejen její vlastní silou, ale čím dál tím více také vlivem lidské činnosti. Neustále rostoucí lidská civilizace si vytváří podmínky pro svou existenci takovým způsobem, který významně proměňuje tvář Země. Pohledy na tuto změnu mohou být, a pochopitelně jsou různé. Ve spektru od naprostého nepřipouštění si jakýchkoli problémů ve spojitosti s životním prostředím až po ty, kteří bijí na poplach a věří, že pro záchranu ekosystému naší planety je třeba něco udělat, pokud už vlastně není pozdě.

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou ekologie jako společenského problému a objasňuje současnou ekologickou krizi jak ve světě, tak v naší republice. Ekologická problematika se stává stále aktuálnější a představuje jedno z ohrožení naší civilizace, jeden z globálních problémů lidstva. V ekologické krizi spatřuji problém a velké riziko pro celosvětovou populaci. Za závažnost tohoto celosvětového problému si nemůže nikdo jiný než člověk sám, a to v důsledku jeho agresivního chování k přírodě. I přes velký rozmach, který v poslední době ekologie zažívá, není této problematice věnována dostatečná pozornost a je širokou veřejností značně podceňována.

Masmédia se snaží přinášet čím dál častěji mediální prezentace tohoto globálního tématu, ale i přes to je tento problém v naší společnosti stále okrajovou záležitostí. Lidé si stále neuvědomili, že jsou součástí tohoto problému a k zlepšení situace může přispět každý z nás, ba dokonce dokud tento problém nepřijme každý za svůj, nelze dle mého názoru dojít k nápravě. Je nutné hledat stále nové cesty, jakým způsobem probouzet v lidech povědomí o závažnosti tohoto tématu. Jednou z hlavních a nejdůležitějších cest je kladení většího významu na ekologické vzdělávání a všestrannou výchovu k zodpovědnému vztahu k životnímu prostředí.

Cílem bakalářské práce je zdůraznit nutnost upozorňování na ekologickou problematiku ve společnosti, poukázat na tuto problematiku jako na závažný společenský problém. Důležitý je postoj jednotlivých členů společnosti k ekologickému tématu. Je nutné poukázat na skutečnost, že ekologická problematika představuje velké riziko a týká se všech věkových, společenských a sociálních skupin.

Svou bakalářskou práci jsem rozdělil na čtyři kapitoly, první tři kapitoly jsou zaměřeny teoreticky, čtvrtá kapitola má charakter praktický. První kapitola nazvaná *Člověk a ekologie* je zaměřena na seznámení s ekologickými pojmy. Druhá kapitola nazvaná *Ekologická krize* je věnována vysvětlení pojmu ekologická krize a jejich hlavních aspektů. Třetí kapitola pod názvem *Postoj společnosti k otázkám ekologie* se zaměřuje na příčiny ekologické krize a její dopady jak na jednotlivce, tak i na celou společnost. Dále je zde uveden přehled ekologických organizací a část kapitoly je věnována i legislativě, která péči o životní prostředí upravuje.

Čtvrtá kapitola *Statistický přehled péče o životní prostředí* zahrnuje názory a postoje společnosti k ekologické problematice, poukazuje na odpovědnost společnosti i jednotlivých občanů při řešení ekologické problematiky.

Při zpracování bakalářské práce jsem v největší míře použil metodu obsahové analýzy dostupné literatury a z ní vyvození závěrů, dále metodu srovnávání a pozorování. Při získávání informací jsem nejvíce čerpal z odborné literatury, odborných časopisů a dále i možnosti získání informací z internetu.

1. Člověk a ekologie

Životní prostředí, jeho kvalita a problémy jsou předmětem jednání a myšlení lidí a jejich vztahů k potřebám krajiny. Aby se snažení mnoha lidí o zachování životního prostředí neminulo účinkem, je třeba začlenit celý stát do výchovně vzdělávacího procesu. Člověk svou činností v krajině nejen mění její kvalitu, ale je jí také sám ovlivňován. Snad všechny vyspělé státy se potýkají s problémy spjatými s nápravami škod vyvolaných soustavnou hospodářskou činností člověka. V posledních letech se čím dál více skloňuje pojem ekologická krize.

Co to vlastně je ekologická krize a jak vzniká? Vývoj lidské civilizace výrazně poznamenal prostředí, ve kterém žijeme. Životní úroveň lidí se v mnohých zemích neustále zvyšuje, bohužel se to často děje právě na úkor přírody. Neustálá těžba nerostných surovin, kácení lesů, znečišťování vodních toků a ovzduší mají svůj významný podíl na stále se zhoršující ekologické situaci. I když se v posledních letech stále více lidí i společností snaží chovat ekologicky, krize není ani zdaleka zažehnaná.

1.1 Interpretace pojmu ekologie a životní prostředí

Co je to životní prostředí? Podle Zákona č.17/1992 Sb., o životním prostředí, je životním prostředím vše, co vytváří přirozené podmínky pro existenci organismů a co je předpokladem jejich dalšího vývoje.¹ Nauka o životním prostředí vychází ze základů ekologie, ale všímá si především vztahů člověka k prostředí a k ostatním organismům žijícím v tomto prostředí. Všímá si nepříznivých vlivů činnosti člověka na přírodu, a to nejen na živé organismy, ale i na ovzduší, vodu, půdu a možných vlivů na zdraví samotného člověka. Bez znalostí základů ekologie a nauky o životním prostředí není možné pochopit většinu složitých vztahů a jevů, které existují a probíhají v našem okolí – v prostředí v němž člověk žije. „*Předmětem ekologie jsou živé systémy v interakci se svým prostředím.*“²

¹ Dostupné z WWW: <<http://www.freewebs.com/trainxpress/legislativa.htm>>.

² MÍCHAL, I. *Ekologická stabilita*. 2. vydání. Brno: Nakladatelství Veronica, 1994, ISBN 80-85368-22-6. s. 16

„Ekologie se užívá v několika významech. V původním významu je ekologie biologická věda, která se zabývá vztahem organismů a jejich prostředí a vztahem organismů navzájem. Tento vědní obor jako první nazval a definoval Ernst Haeckel v roce 1866.“³ Lze tedy říci, že se jedná o poměrně mladý vědní obor. I přes tuto skutečnost se ekologie začala segmentovat do menších specifických ekologických věd. Například ekologie lesa, ekologie moře, ekologie globální a mnohé další.

Pojem ekologie se také užívá ve smyslu ochrany životního prostředí nebo dokonce místo pojmu přírodní prostředí (např. ekologicky šetrný výrobek znamená výrobek šetrný k životnímu prostředí). Ekologie vychází z mnoha vědních oborů: biologie, meteorologie, klimatologie, geologie, geografie, fyziky, chemie, antropologie, lékařských věd, ekonomiky, práva, historie, psychologie či technických věd. Problematika životního prostředí a jeho ochrany se dostává do středu pozornosti vlád a veřejnosti již od šedesátých let minulého století.

„Milníkem se stala konference Spojených národů o životním prostředí člověka konaná v roce 1972 ve švédském Stockholmu. Článek 13 Stockholmské deklarace zněl: "Pro dosažení racionálnějšího využívání zdrojů a pro zlepšení životního prostředí by státy měly přijmout integrovaný a koordinovaný přístup ke svému rozvojovému plánování tak, aby byl jejich rozvoj v souladu s potřebou chránit a zlepšovat lidské životní prostředí ku prospěchu jejich obyvatelstva.“⁴

Krokem vpřed bylo vnímání životního prostředí jako celku se všemi vztahy uvnitř i vně (směrem od/k člověku). Toto ucelené vnímání se stalo základem vědy zvané ekologie. Ekologie se stala odborným zázemím ochrany životního prostředí, bylo však třeba identifikovat ty, kdo budou z tohoto zázemí čerpat. Postupně se dospělo k poznání, že ochrana životního prostředí je záležitost, která nesmí být ponechána pouze na individuální zodpovědnosti soukromých subjektů, ale že je třeba deklarovat také zájem státu spolupodílet se na sledování a ochraně životního prostředí.

³ Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekologie>>.

⁴ Dostupné z WWW: <<http://www.fi.muni.cz/~tomp/slides/pv108/foil04.html>>.

Začaly vznikat výbory či ministerstva životního prostředí, případně státní agentury, které dostaly tento resort na starost. Systematičtěji se v této oblasti začalo pracovat na legislativě a při sledování životního prostředí začala pomáhat i výpočetní technika. Než se společnost dopracovala k tomuto poznání a vpracovala ucelený systém, trvalo mnoho staletí.⁵

1.2 Globální problémy životního prostředí

Ke konci druhého tisíciletí dosáhla ekologická, ekonomická, infrastrukturní a sociální propojenost lidstva a jeho životního prostředí takové úrovně, že tyto obtíže sahají daleko za hranice jednotlivých států nebo jejich seskupení. Pracovní definice globálních problémů tedy může vypadat třeba takto: jde o problémy, na jejichž řešení musí spolupracovat alespoň významná část všech států, neboť jinak trvalého řešení dosaženo být nemůže.

„Hlavními globálními příčinami problémů životního prostředí a celkového ohrožení stability biosféry jsou růst světové populace, neomezený průmyslový růst a s tím související spotřeba přírodních zdrojů, hrozba energetické krize a hrozba potravinové krize.“⁶

Nejčastěji mezi hlavní oblasti ekologického zájmu zařazujeme:

❖ Klimatické změny – globální oteplování

Velké klimatické změny, například doba ledová, se dějí během tisíciletí. Ale závažné změny podnebí mohou nastat i náhle v průběhu několika let. Popel ze sopečných erupcí může zastínit Slunce a tím způsobit ochlazení podnebí. Změny ve větrném režimu mohou zapříčinit přesun srážek na jiné území a přivodit období sucha. To je příroda. Nepříznivý vliv na podnebí má také lidská činnost, která vede ke znečišťování životního prostředí.

⁵ Dostupné z WWW: <<http://www.fi.muni.cz/~tomp/envi/avantgo/page1.html>>.

⁶ MEZŘICKÝ, V. *Základy ekologické politiky*. 1. vydání. Praha: Vydala VŠB-Technická univerzita, 1996, ISBN 80-85-368-96.

Hlavní podíl na klimatických změnách nesou pravděpodobně lidské aktivity, zvláště v energetice, v dopravě a v zemědělství. Současný klimatický režim trvá po celé dějiny naší lidské civilizace. Každé lidské sídlo, každé město bylo založeno na určitém místě a rozvíjí se tam právě vzhledem k podnebným podmínkám, jaké známe odjakživa.⁷

❖ Skleníkový efekt

Skleníkový efekt se na Zemi projevoval od samého počátku, protože praatmosféra obsahovala některé tzv. skleníkové plyny - oxid uhličitý, vodní páru a metan. Sluneční záření ve viditelné oblasti prochází atmosférou téměř bez důsledků. Na povrchu Země je toto záření z velké části pohlceno a pak znovu vyzářeno, ovšem s větší vlnovou délkou, v infračervené oblasti (jako teplo). Obtíž tedy nespočívá v existenci skleníkového efektu, ale v přidávání k němu, a to způsobem změny chemického složení atmosféry v důsledku lidské činnosti. Hrozba skleníkové efektu je spjata především s dnešním tempem spalování fosilních paliva doprovodným únikem takzvaných skleníkových plynů.⁸

❖ Degradace přírodních zdrojů

Některou z forem půdní degradace je postiženo asi 30% zemědělsky užívané půdy, často v rozsahu, kdy je půda už pro další produkci nepoužitelná. Hlavními příčinami degradace a ztrát půdy jsou eroze (zvláště v málo rezistentních oblastech s velmi nízkými nebo naopak velmi vysokými srážkami a v hornatém terénu, zasolování (na uměle zavlažovaných půdách), kontaminace (pesticidy a minerální hnojiva při intenzivní zemědělské výrobě, pobřežní oblasti – v Evropě je takto postiženo 80% pobřeží, kontaminovaných říčními nánosy) a urbanizační tlaky.

60% lovišť ryb je využíváno nad svoji reprodukční schopnost, třetina obyvatel Země nemá přístup k bezpečným zdrojům pitné vody a vodou přenášené nemoci stále tvoří hlavní příčinu úmrtnosti.

⁷ GORE, A. *Nepřijemná pravda*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Argo, 2007, ISBN 978-80-7203-868-8. S. 149

⁸ KELLER, J. *Šok z ekologie aneb Politické systémy v rozpacích*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Český spisovatel, 1996, ISBN 80-202-0606. s. 7

❖ Populační rozmach

V roce 1999 přibylo na Zemi dalších 80 miliónů lidí; 97% z tohoto počtu připadá na chudé země třetího světa, nejrychlejší přírůstky jsou zaznamenávány v Africe. Ačkoli má celosvětově porodnost klesající tendenci, počty lidí budou nejméně dalších 50 let stoupat vzhledem k věkové struktuře (většina lidí patří mezi nejmladší generaci). Ve většině rozvinutých zemí, především v Evropě, počty obyvatel stagnují nebo klesají. V těchto zemích bude hlavním problémem budoucnosti péče o přestárlé obyvatele, která bude neúměrně zatěžovat mladší generace. Ke stabilizaci porodnosti se v posledních letech přiblížila většina zemí amerického kontinentu, ale i část jihovýchodní Asie, Austrálie a Blízký východ.

Ukazuje se přitom, že hlavní podmínkou stabilizace není nutně ekonomický přestup do spotřebitelské společnosti, ale přístup k základnímu vzdělání, dostupnost antikoncepce a politická pozornost k populačnímu problému. Česká republika se v tomto indexu řadí do dvacítky zemí nejvíce zatěžujících životní prostředí vzhledem k počtu obyvatel. Udržitelné zdroje přírodního kapitálu jsou ve většině těchto zemí nižší než nároky. Řešením je pak jejich import nebo spotřeba podstaty, tedy neobnovitelné škody na životním prostředí.

❖ Snižování biologické rozmanitosti

Rychlost vymírání rostlinných a živočišných druhů dosáhla nejvyšší úrovně za posledních 65 milionů let – tedy od vyhynutí dinosaurů. Příčiny vymírání jsou v naprosté většině spojené s lidskou činností. Mnoho druhů na světě je nyní změnou klimatu ohroženo a některé vymírají, částečně kvůli klimatické krizi a částečně v důsledku lidských zásahů do míst, kde se těmto druhům kdysi dobře dařilo. *“Hrozí nám krize, kterou biologové začínají označovat jako hromadný znik druhů. Ty mizí tisíckrát rychleji, než jak by k tomu docházelo za normálních podmínek.”*⁹

⁹ GORE, A. *Nepřijemná pravda*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Argo, 2007, ISBN 978-80-7203-868-8. S. 163

1.3 Dílčí závěr

Při hledání způsobů, jak minimalizovat ohrožení planety Země i lidské civilizace, jsou zvažovány dvě strategie. První strategie spoléhá na nástroje lidského rozumu, jako jsou věda a moderní technologie, které by mohly zajistit vysokou životní úroveň lidské populace a pokračování současného životního stylu při co nejmenším vykořisťování přírodního prostředí. Tato strategie chápe ekologickou krizi jako krizi nedostatečné techniky a technologie. Druhá strategie spatřuje naději ve změně hodnotové orientace současné společnosti a doufá ve změnu životních návyků každého jednotlivce.

Cesta změny hodnotové orientace klade důraz na etické předpoklady lidského žití na Zemi a našeho soužití s ní. Bez ohledu na možná teoretická řešení problému ekologické krize se ve vyvíjející se společnosti objevují nové trendy, které se zdají naplňovat (v omezené míře) právě změnu hodnotové orientace. Vzhledem k faktu, že světová populace stále roste, je důležité upravit životní návyky a hodnoty každého jednotlivce.

2. Ekologická krize

Současná ekologická krize je zároveň společenskou krizí. Ukazuje neúnosnost plýtvání, bezohlednosti vůči příštím generacím a přírodě, která je často přirovnávána k podřezávání si větve, na níž sedíme. Vystává zde možnost rozpadu lidské společnosti, protože prostředky, užívané v mnohých, lety ověřených, současných politických zřízeních, se ukazují jako neschopné při potřebě zákroků tak naléhavých a jednoznačných, jaké si tato krize vyžaduje.

Ekologická krize je problémem týkajícím se každého jedince, ale jak se ukazuje, především společnosti jako celku. Je nutno použít vše, od osobní zodpovědnosti, přes občanská hnutí, až po direktivní opatření, aby člověk zachoval své životní prostředí, které je pro něj a pro celou společnost nezbytné k zdravému životu nebo životu vůbec. Sami můžeme vidět, jak se naše společnost k tomuto problému staví. Chceme-li hledat řešení, měli bychom se především udělat jasno v tom, co řešením určitě nebude. Rozhodně není řešení tvářit se, že se vlastně nic neděje a vše je stále lepší v tomto nejlepším z možných světů.

2.1 Vysvětlení a vymezení pojmu ekologické krize

Ekologická krize je fáze vývoje ekosystému, kdy je ohrožena jeho stabilita a kdy se přibližuje okamžik, v němž jeho schopnosti a možnosti adaptace budou vyčerpány.

„Výrazem krize je obvykle označována situace, v níž je mnoho nebo vše v sázce, je to situace, která znamená životní ohrožení a někdy také životní příležitost. Je to situace, v níž se nedostává času a kdy je nutné s omezenými znalostmi činit rozhodnutí, která jsou nezvratná a mnohdy mohou mít dalekosáhlé a nepředvídatelné následky. Zatím co problém může mít řešení, krize nemá řešení, v krizi lze obstát a tak ji překonat.“¹⁰

¹⁰ KOLÁŘSKÝ, R. *Filozofie a současná ekologická krize*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR, 1998, ISBN 80-7007-116-8. s. 15

Ještě v polovině minulého století bylo naprosto absurdní připouštět si starost o osudy celé jedné planety, byť by byla zvláštní tím, že k ní patříme my sami a že jsme na ni ve všem naprosto odkázáni. Dnes, o půl století později, je situace naprosto jiná, výrazně odlišná. Diagnóza globálních problémů je bezesporu silně znepokojivá. V podstatě existují dva způsoby, jak tento obraz zpochybnit, jak jej učinit méně věrohodným, a tím zároveň ospravedlnit naivně bezstarostný postoj vzhledem k přítomnosti i vzhledem k jakékoliv budoucnosti. Oba způsoby jsou hojně používány v polemikách dnešních dnů. Především je možno údaje o kritickém stavu přírodního prostředí buďto zcela odmítat jako neověřené, anebo alespoň jejich příznaky bagatelizovat jako nepodstatné, okrajové, pouze dočasné. Druhá strategie spočívá v uznání závažnosti nastupující ekologické krize, avšak zároveň odmítá čelit jí jinými než standardními prostředky. Obě strategie jsou do omrzení užívány v nejrůznějších kombinacích.¹¹

Jako hlavní příčiny současného stavu naší planety, pro který se vžil pojem ekologická krize, jsou uváděny:

- strmý demografický růst,
- industrializovaná moderní společnost postavená na škodlivých technologiích a rostoucí, uměle vyvolané spotřebě.

Propojení těchto dvou faktorů, byť nejsou v rámci planety rovnoměrně rozloženy, přináší planetárnímu ekosystému Země problémy, které mohou vést až k jeho kolapsu. Existují sice některé „optimistické“ teorie o seberegulačních mechanismech Země, které naši planetu uchrání před zničením, nicméně na takové planetě nemusí být již pro člověka místo. Proto by nám pud sebezáchovy měl velet změnit náš způsob chování vůči přírodě. Jan Keller ve své knize *Až na dno blahobytu* píše:

„Skutečná hloubka dnešní ekologické krize nespočívá pouze v tom, že společnost ničí přírodu. Spočívá navíc v tom (a tato dimenze je pro naši šanci na přežití možná podstatnější), že příroda je ničena společností, která nedokáže evidentní důkazy o sebevražednosti svého počínání pochopit jako signály ke změně svého jednání“¹²

¹¹ KELLER, J. *Přemýšlení s Josefem Vavrouškem*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství G plus G, 1995, ISBN 80-901896-1-X. s. 24

¹² KELLER, J. *Až na dno blahobytu*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Hnutí Duha, 1995, ISBN 80-902056-0-7. s. 12

„Proč je pro člověka, obdařeného schopností analyzovat a řešit problémy, tak obtížné vyřešit úkol, na kterém je založena jeho další existence?“¹³ V praktickém životě a ve vztahu k životnímu prostředí to znamená naprosté podřízení a využití přírodních zdrojů přáním a aspiracím člověka. Lidské touhy jsou pak omezovány pouze dvěma způsoby. A to s respektem vůči právům a nárokům jiných lidí a množstvím peněz, které jsou k dispozici. Ani to však není konečné, neboť momentální nedostatek prostředků by měl být časem překonán. Každé omezení je pak chápáno jako nedůstojné pro život člověka. Paradoxně však neomezené právo na uspokojování rostoucích potřeb člověka s sebou přináší také právo na zdravé životní prostředí.

Z pohledu práva lidí na uspokojování potřeb, respektive jeho nároků, se každý požadavek na omezení spotřeby může jevit jako „omezování osobních práv každého jedince“. Neochota velké části populace zabývat se ekologickými problémy pramení právě z obavy o omezení životního stylu. Nahrazení materiálně orientovaného způsobu života životem duchovně bohatším je pro mnohé z nás reálně neuchopitelný. Mezi omezení, se kterými je počítáno při řešení ekologické krize, se uvádí omezení automobilismu, tvrdého turismu, snížená spotřeba zboží apod.

To jsou, při určité míře fantazie, představitelné „oběti“. Dále sem patří například vytápění domů, dostatek nezávadné vody a přístup k ní, možnost hygienické likvidace odpadů, dostupnost zdravotní péče. Pakliže nechceme, aby ekologicky přijatelným způsobem žili pouze omezené skupiny lidí, ale naopak tento způsob života přejala celá populace, je třeba, domnívám se, na straně jedné změny v hodnotové orientaci společnosti a na straně druhé technologické zvládnutí a zajištění důstojných podmínek lidského života. Proti termínu ekologická krize bývá namítáno, že je výrazem přehnaného hodnocení ekologických rizik soudobé civilizace.

„Historická jedinečnost současné ekologické krize je vyjádřena, např. v úvahách, zda lze 21. století označit jako „století životního prostředí“, zda už v naší době začíná „věk ekologie“, zda se ohlašuje nutnost hluboké proměny naší civilizace – „ekologické revoluce“ či „revoluce trvalé udržitelnosti.“¹⁴

¹³ KELLER, J. *Až na dno blahobytu*. 2. Vydání. Praha: Nakladatelství Hnutí Duha, 1995, ISBN 80-902056-0-7. s. 15

¹⁴ KOLÁŘSKÝ, R. *Filozofie a současná ekologická krize*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR, 1998, ISBN 80-7007-116-8. s. 16

2.2 Hlavní aspekty vzniku ekologické krize

Ekologická krize, či krize životního prostředí se jeví prostřednictvím problému životního prostředí, zároveň je však přesahuje. „*Krize životního prostředí nezahrnuje pouze, to co by bylo možné považovat za izolované problémy jako znečištění jezer a řek, smog ve městech a účinek pesticidů v potravinách, znamená totiž hrozbu životu na této planetě a zcela jistě je ohrožením kvality lidského života.*“¹⁵

Dnešní podoba ekologické krize je svým způsobem jedinečná z několika důvodů:

- pro svou globálnost,
- pro své dalekosáhlé negativní důsledky na životní prostředí, která podporuje exponenciální růst materiální spotřeby a světové populace,
- jejím zdrojem je moderní průmyslová civilizace,
- opatření pro její zmírnění či překonání nelze odkládat, mají-li mít ještě smysl a být účinná.

Dle mého názoru, je příčinou naší současné hluboké ekologické krize politický vývoj uplynulých čtyř desetiletí. Vztahy mezi lidmi navzájem byly deformovány a stejně byly narušeny vztahy mezi lidmi a přírodou. Jednoznačně převažoval vztah k přírodě jako k pouhé zásobárně surovin a energie. Byla přehlížena skutečnost, že lidské přetváření přírody je možné pouze v rámci přírody, jejíž je člověk součástí, že je možné jen za předpokladu uchování přírodních podmínek obyvatelnosti Země.

Lidé tuší, jak katastrofálně špatný je u nás stav životního prostředí. Díky neblahému politickému vývoji v minulosti se Česká republika jako celek dostala v kvalitě životního prostředí na nejhorší místo v Evropě. Velkou roli zde hraje společenské vědomí, které je zatíženo značnou nevědomostí o ekologických předpokladech lidského života i o skutečné podobě současného stavu životního prostředí.

¹⁵ KOLÁŘSKÝ, R. *Filozofie a současná ekologická krize*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR, 1998, ISBN 80-7007-116-8. s. 15

Co dříve mohlo vypadat hospodárné, rozumné, morální, to dnes může být plýtváním, nerozumem a nemorálností. Ekologické problémy by nás měli nutit k posuzování našich činů, myšlenek, hodnot a společenských institucí z hlediska přispívání k ničení či uchování podmínek k životu. Chtěl bych si zde položit otázku, jaký je vztah hodnot a současné ekologické krize. Běžný názor na příčiny ekologické krize je ten, že člověk si z nějakých příčin nestanovil přírodu jako hodnotu. Z toho pak vyplývá, že se k ní chová, jako by hodnotu neměla, a zajímá se jen o své konzumentské hodnoty.

„Řešení je tedy velmi snadné. Stačí, aby si lidé uvědomili svébytnou hodnotu přírody. A zde nastávají značné rozpaky: V podstatě nikdo neví, jak toho dosáhnout. A tak spíš ze zoufalství než z neznalosti, se opět přísahá na osvětu.“¹⁶

Pro mnohé lidi je to nezvyklé a nepřijatelné. Ekologičtí optimisté poukazují na pozitivní trendy kvality životního prostředí na mnoha místech na světě. Čistota ovzduší ve městech vyspělých států a vody v řekách se zlepšuje, v rozvojových zemích se podstatně víc dbá na hygienu, včetně kvality pitné vody. Ekologické uvědomění všude na světě roste, zejména podniky (včetně nadnárodních společností) se úspěšně snaží o co "nejzelenější" výrobky i výrobní metody. Výsledkem je globálně klesající podíl lidí trpících nesnesitelnými podmínkami prostředí, nemocemi, hladem. Průměrná očekávaná doba života se všude na světě výrazně prodlužuje.

Pesimisté naopak soudí, že globální ekologická krize je reálnou hrozbou, která nejen že nebyla zažehnána, nýbrž se prohlubuje a dříve či později hrozí skutečnou katastrofou. Zdůrazňují, že vzorce spotřeby a výroby zůstávají všude na světě trvale neudržitelné, populace roste a ještě dlouho poroste a její materiální nároky výrazně stoupají. Doprava, spotřeba energie, produkce odpadů – to vše jsou hnací síly zátěže prostředí, které nevykazují žádný zlom ve své dosud rostoucí tendenci a ani předpovědi vývoje v příštích desetiletích neočekávají zlepšení dosavadních nepříznivých trendů.

¹⁶ VALACH, M. *Češi v neklidné době*. 1. Vydání. Brno: Nakladatel L. Marek, Brno, 2006, ISBN 80-86263-75-4. s. 282

To vše nemůže vyústit jinak než prohlubováním současných změn mnoha parametrů životně důležitých globálních systémů, mezi něž především patří:

- ★ růst obsahu oxidu uhličitého a dalších skleníkových plynů v ovzduší
- ★ nedostatek zdrojů sladké vody
- ★ rostoucí znečištění vod všech typů včetně oceánů
- ★ změny využití území, zejména na rozšiřující se města, průmyslové a zemědělské plochy
- ★ degradace zemědělské půdy

Situace v současném životním prostředí je vážná, není však neřešitelná. Je neoddiskutovatelnou pravdou, že technika je největším vlivem kvality životního prostředí, především v negativním slova smyslu, ale je rovněž pravdou, že jediné technika se všemi svými možnostmi může provést nápravu a vytvořit podmínky pro to, aby nenastala světová ekologická krize, jak je často předpovídáno. Spolupráce mezi státy vytváří předpoklady k péči o životní prostředí, kterou bychom měli mít vždy na paměti.¹⁷

A přece se zdá být vše tak prosté. Člověk je přírodní bytostí. Příroda je nejen kolem nás, ale i v nás. Člověk je také přírodou a příroda je také člověkem. O tom svědčíme již každým svým nadechnutím, jímž se potvrzuje naše bytostná jednota s ní. Proto ohrožuje-li člověk přírodu na této planetě, ohrožuje i sám sebe. „*Příroda je objektivně hodnotou pro člověka a zájem na jejím zachování je jedním ze základních zájmů člověka.*“¹⁸

A jaká je situace v naší společnosti? Jednou z nejvíce poškozených složek životního prostředí v naší republice je ovzduší. Podle systematicky sledovaných parametrů jsme v emisích na obyvatele i na jednotku plochy území vždy na jednom z prvních míst na světě.

¹⁷ ROHON, P. *Základy životního prostředí – ekologická krize*, 1. vydání. Praha: Vydal Dům techniky ČSVTS Praha, 1984, č. publikace 60-571A-83. s. 27

¹⁸ VALACH, M. *Češi v neklidné době*. 1. Vydání. Brno: Nakladatel L. Marek, Brno, 2006, ISBN 80-86263-75-4. s. 284

V objemu jejich produkce jsme díky obrovským rozsahům skrývek, zemních prací, průmyslové výroby a dalších faktorů opět na světové špičce. Přímo katastrofální je zacházení s odpady rizikovými (zejména toxickými), o jejichž produkci dosud nejsou ani spolehlivé informace. Tím méně jsou k dispozici údaje o skládkách těchto odpadů, jejichž větší část je ilegální a představují v pravém slova smyslu časované chemické bomby. Naše životní prostředí je znehodnocováno stále ještě masově vyráběnými ekologicky závadnými výrobky, jež právě z těchto důvodů nelze exportovat.

I stav naší zemědělské krajiny je neutěšený. Když uvažujeme o tak obrovském problému, jakým je devastace životního prostředí, můžeme si snadno připadat zrcením a naprosto bezradní. Musíme však odolat a nepodlehnout takové reakci, neboť krizi můžeme vyřešit jedině tedy, když za ni jednotlivci převezmou určitou odpovědnost. Na každém z nás záleží, zda bude vzdělávat sebe i ty druhé, zda sníží svou vlastní spotřebu a přestane plýtvat, zda zvýší svoji politickou aktivitu a bude požadovat změnu.¹⁹ Ekologickou krizi lze však překonávat jen krok za krokem, postupným řešením jednotlivých problémů praktických i teoretických.

2.3 Strategie trvalé udržitelnosti

Historikové ochrany životního prostředí mohou jít jakkoli hluboko do minulosti a nepochybně najdou důkazy zájmu o ochranu té či oné složky prostředí, toho či onoho přírodního zdroje. Citují prameny ze Starého Říma a Řecka a jistě by se našly zmínky už u Egyptanů. Snahy o ochranu životního prostředí byly od počátku poloviny minulého století většinou dílem nadšených geologů, botaniků a zoologů, kteří se snažili, aby určité části jedinečné přírody byly zachovány pro budoucí pokolení jako tzv. rezervace, či později krajinné a národní parky.

„Od počátku našeho století počet a rozsah chráněných území roste a současně s nimi vznikají instituce ochrany přírody u ministerstev a vysokých škol. Dnešní termín životní prostředí se však začal široce užívat v šedesátých letech minulého století.“²⁰

¹⁹ GORE, A. *Země na míse vah*. 4. vydání. Praha: Nakladatelství Argo, 1994, ISBN 80-85794-21-7. s. 325

²⁰ MOLDAN, B. *Životní prostředí: globální perspektiva*. 1. vydání. Praha: Vydala Univerzita Karlova, 1994, ISBN 80-7066-938-1. s. 88

Právní řád České republiky definuje pojem „trvale udržitelný rozvoj“ jako rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů (§ 6 Zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí). Evropský parlament o dekádu později definoval udržitelný rozvoj takto: „Udržitelný rozvoj znamená zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace.“ (Nařízení Evropského parlamentu a Rady číslo 2493/2000 a číslo 2494/2000).²¹

„Trvale udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích a aniž by se to dělalo na úkor jiných národů.“

Takto definuje trvale udržitelný rozvoj Naše společná budoucnost, zpráva Světové komise pro životní prostředí a rozvoj, oficiální dokument Organizace spojených národů z roku 1987.

V roce 1972 se uskutečnila konference Spojených národů na téma prostředí člověka. Zde vyšla na světlo světa myšlenka nutnosti ekologicky přijatelného rozvoje a nastínily se zde hlavní problémy vzájemného působení ekonomického růstu na stav planety. Rovněž zde došlo k načrtnutí problémů nerovného vývoje rozvojových zemí (nazývaných globální jih) a vysoce rozvinutých zemí (pro něž se vžil termín globální sever). V roce 1987 byla stanovena definice trvale udržitelného rozvoje v tzv. Brundtland report (pojmenované po norské fyzičce a političce Gro Harlem Brundtland, předsedkyni Světové komise pro životní prostředí a rozvoj (World Commission on Environment and Development - WCED)).²²

Tato zpráva byla vydána knižně jako Naše společná budoucnost (orig. Our Common Future), česky v roce 1991. Na Summitu Země v Riu de Janeiru v roce 1992 přešel tento termín do širokého povědomí. Zde bylo dosaženo shody na tom, že hluboká transformace společnosti směrem k trvale udržitelnému rozvoji je jediným způsobem,

²¹ Dostupné z WWW: <www.sustainable.cz/ceusurhlavni.htm>.

²² Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Trvale_udržitelný_rozvoj>.

jak lze překonat hrozbu globální ekonomické krize, jež ve velmi blízké budoucnosti může nabýt katastrofálních rozměrů. „*Jedinou cestou vpřed je sladění ekonomického rozvoje s ekologickými postupy. Trvale udržitelný rozvoj se tak stal veřejně diskutovanou záležitostí.*“²³

Návrh strategie udržitelného rozvoje České republiky vychází z rozboru a identifikace základních příčin a kořenů dosavadního rozvoje v národních i mezinárodních souvislostech. Konstatuje, že globální využívání životního prostředí Země roste v současnosti ve světě neudržitelným tempem a s nevratnými následky a v konečném důsledku ohrožuje přežití lidstva. Globální krize životního prostředí je přitom považována především za globální krizi politickou, protože svědčí o nedostatku vůle většiny politiků ke skutečným změnám.²⁴ **Trvale udržitelný rozvoj** (mimo ekonomický kontext též **trvale udržitelný život**) je takovým způsobem rozvoje lidské společnosti, který uvádí v soulad hospodářský a společenský pokrok s plnohodnotným zachováním životního prostředí. Mezi hlavní cíle trvale udržitelného rozvoje patří zachování životního prostředí dalším generacím v co nejméně pozměněné podobě.²⁵

Heslem tohoto pojetí trvale udržitelného rozvoje se stal citát Antoina de Saint-Exupéry:

„Nedědíme Zemi po našich předcích, nýbrž si ji vypůjčujeme od našich dětí.“

Program trvale udržitelného rozvoje se především soustřeďuje na změny trvale udržitelných vzorců spotřeby a výroby a na hodnoty podporující vzorce trvale udržitelné spotřeby a životního stylu života. Jeho uskutečňování vyžaduje spojit úsilí vlád, spotřebitelů a výrobců.²⁶

²³ MOLDAN, B. *Životní prostředí: globální perspektiva*. 1. vydání. Praha: Vydala Univerzita Karlova, 1994, ISBN 80-7066-938-1. s. 90

²⁴ Dostupné z WWW: <www.ekolist.cz/txt_tzpr_full.stm?x=95424>.

²⁵ KELLER, J. *Přemýšlení s Josefem Vavrouškem*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství G plus G, 1995, ISBN 80-901896-1-X.

²⁶ KOHÁK, E. *Závod s časem*, 1. vydání. Praha: vydalo MŽP ČR, 1996, ISBN 80-85368-81-1. s. 207

Za nejdůležitější elementy udržitelného rozvoje lze v kontextu evropské politiky považovat tyto:

1. Prvním základním předpokladem je přísné dodržování veškerých norem, limitů a jiných předpisů, které jsou obsaženy v tak zvaném environmental acquis, to znamená v souboru evropského zákonodárství věnovaného životnímu prostředí. Tento soubor je velmi rozsáhlý, obsahuje stovky jednotlivých směrnic a jiných zákonných předpisů. Jsou podrobně upraveny prakticky všechny složky životního prostředí.

2. Přístup k ochraně životního prostředí se v rámci Evropské unie postupně vyvíjí, postupně se přestávají zdůrazňovat opatření vedoucí ke koncovým technologiím a naopak se uplatňují preventivní postupy. Charakteristickým přístupem je uplatnění postupů v rámci tzv. procesu „EIA“ (environmental impact assessment).²⁷

3. Dalším důležitým stupněm jsou opatření založená na moderních technologiích nenáročných na suroviny, energii a minimalizujících škodlivé emise. Typickou směrnicí v tomto směru je směrnice o integrované prevenci a omezování znečištění (IPPC), která je založena na koncepci nejlepší dostupné techniky.

4. Velmi důležitou součástí účinné politiky je zabezpečení dostatečných informací v mnoha směrech, to znamená informace o stavu prostředí, o prováděných opatřeních, o rozvojových záměrech a podobně. Klíčový význam mají informace o zátěži prostředí z výrobních postupů jako je například registr emisí a zdrojů znečištění.²⁸

5. Účast veřejnosti a elementů občanské společnosti je v této souvislosti naprosto nutnou podmínkou. Předpokládá to jednak zájem a angažovanost široké veřejnosti i jednotlivých společenských skupin jako jsou zejména výrobci, jednak dostatečnou úroveň informovanosti a vzdělanosti celé veřejnosti i jednotlivých specifických skupin.

6. Součástí celé politiky je transparentní stanovení cílů, které by měly být kvantifikovány. To souvisí s potřebou uplatnění souboru kvantitativních informací ve formě jasně specifikovaných indikátorů udržitelného rozvoje.

²⁷ Dostupné z WWW: <www.trvala-udrzitelnost.sweb.cz>.

²⁸ Dostupné z WWW: <www.trvala-udrzitelnost.sweb.cz>.

7. Vůbec nejdůležitějším nástrojem účinné politiky ochrany prostředí je integrace environmentálních zřetelů do hospodářských a jiných aktivit v souladu s článkem Amsterodamské smlouvy. Této integrace lze dosáhnout uplatněním řady nástrojů.

8. Důležitou kategorií nástrojů jsou nástroje ekonomické. Jednotlivé ekonomické nástroje mají nejrůznější podobu, jako jsou různé poplatkové systémy a v poslední době stále více zdůrazňovaná ekologická daňová reforma. Rovněž se postupně uplatňují tržně kompatibilní nástroje například obchodovatelná povolení. Jednoznačným požadavkem je v této souvislosti zrušení ekologicky škodlivých dotací, které stále ještě existují prakticky ve všech státech v oblasti energetiky a dopravy.

9. Mezi významné nástroje patří dobrovolné aktivity průmyslu, charakterizované celou řadou iniciativ jako je EMAS, normy řady ISO 14000, ekoeфекtivita, ekodesign. Důležité místo mají dobrovolné dohody mezi vládou a průmyslem a systémy značení ekologicky šetrných výrobků.

10. Konečným klíčem k přechodu na trajektorii udržitelného rozvoje je celková změna vzorců spotřeby a výroby. Týká se to tedy nejen produkčních metod, což je především záležitost průmyslu, ale zejména a v hlavní míře také domácností, to znamená všech kategorií spotřebitelů. Nelze vystačit pouze s moderními technologiemi byť by byly jakkoliv ekoeфекtivní.

Především spotřebitelé sami si musí uvědomit, že prakticky každá spotřeba kterýchkoliv výrobků či služeb sebou do určité míry nese zátěž prostředí a že tuto zátěž je třeba minimalizovat spotřebou rozumnou a uvědoměle skromnou.²⁹

A konečně Evropský parlament definoval udržitelný rozvoj takto:

„Udržitelný rozvoj znamená zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace.“³⁰

²⁹ Dostupné z WWW: <www.trvala-udrzitelnost.web.cz>.

³⁰ Dostupné z WWW: <www.pardubicko.zeleni.cz>.

Lidé svým způsobem života přispívají k pustošení přírody, ochuzování její rozmanitosti, která je pro stabilitu všech ekosystémů naprosto nezbytná. Zde bych rád zdůraznil provázanost celé biosféry, do níž patří i člověk se svými aktivitami a nároky, které zcela přerůstají dlouhodobé možnosti biosféry. Právě vzájemnou závislostí téměř všeho na všem se zdánlivě nepatrné, natož některé radikální zásahy do řádu věcí musí nutně projevit i v životě člověka samého. Životní prostředí pak přestává být vhodným pro život, což se před pár lety mohlo zdát absurdní a nyní to zažíváme v každodenním životě.

2.4 Dílčí závěr

Současná ekologická krize je zároveň společenskou krizí. Ukazuje neúnosnost plýtvání, bezohlednosti vůči příštím generacím a přírodě, která je často přirovnávána k podřezávání si větve, na níž sedíme. Vyvstává zde možnost rozpadu lidské společnosti, protože prostředky, užívané v mnohých, lety ověřených, současných politických zřízeních, se ukazují jako neschopné při potřebě zákroků tak naléhavých a jednoznačných, jaké si tato krize vyžaduje. Vyvstávají zde otázky konzumu, trhu, ekonomiky. To, že trh vše neřeší, není zatím dostatečně pochopeno. Velice špatně se hledá finanční hodnota přírodních zdrojů, vyhynulých živočišných druhů, atd. Současná společnost však funguje na základě ekonomických principu, jehož všeobecné uznávání výrazně komplikuje řešení současného stavu.

3. Postoje společnosti k otázce ekologie

Ekologická krize je problémem týkajícím se každého jedince, ale především společnosti jako celku. Je nutno použít vše, od osobní zodpovědnosti přes občanská hnutí, jen aby člověk zachoval své životní prostředí, které je pro něj a pro celou společnost nezbytné k zdravému životu nebo životu vůbec. Důležitá je zde role vzdělanosti, informovanosti. Veškerá informovanost v této oblasti probíhá na značně zjednodušené bázi.

Běžný občan má často zcela zjednodušenou představu, neví o základních obtížích současného životního prostředí, nechápe globálnost tohoto problému a jeho představy se často zužují na černé skládky, špinavé ulice, případně koupě "ekologických" výrobků. Rád bych zde zmínil právo občana na informovanost, které jej běžně nezajímá, ačkoli mu není nijak zvlášť upíráno.

3.1 Role člověka při řešení ekologické krize

Mezi hlavní příčiny kritického stavu životního prostředí doposud patřila malá motivace občanů k řešení ekologických problémů. Necitlivost k prostředí je stupňována i soustavně vzrůstajícím odcizením lidí od přírody. Nelze počítat se zlepšením životního prostředí, nepodaří-li se zásadně změnit uspořádání hodnot v naší společnosti, jakož i chování občanů v soukromém i veřejném životě.

„Nalezení souladu mezi uspokojením lidských potřeb a zachováním kvalitního životního prostředí je také základem myšlenek udržitelného rozvoje. Cílem jeho zastánců je mimo jiné i vytvoření podmínek pro šetrné nakládání s přírodními zdroji, snížení sociálních rozdílů, omezení škodlivých účinků narušeného životního prostředí na lidské zdraví apod.“³¹

³¹ MATĚJČEK, T. *Ekologická a environmentální výchova*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2007, ISBN 978-80-86034-72-0. s. 42

Pokud se nepodaří dosáhnout toho, aby si každý uvědomil nutnost rozumného omezování spotřeby přírodních zdrojů a význam nemateriálních stránek kvality života, aby se zvýšila úcta a odpovědnost k životu a přírodě. „*Ke změně hierarchie hodnot nestačí jen ekonomická a právní omezení, je nezbytné mobilizovat veřejné mínění, orientovat tímto směrem výchovu a osvětu i působení na veřejnost. Nemůže jít o jednorázovou kampaň, opatření musí směřovat k trvalé změně orientace.*“³²

Vzhledem k výše uvedenému je nutné současně prosazovat tyto zásady:

1. ***zásada skutečné účinnosti*** – podle této zásady je nejlepší ta energie nebo doprava, kterou nemusíme použít. Co nejmenší čerpání zdrojů, co nejmenší zásahy do prostředí, důsledná recyklace odpadů.
2. ***zásada rozumné spotřeby*** – je třeba kupovat jen takové potraviny, které neškodí vlastnímu zdraví (biopotraviny) ani přírodě.
3. ***zásada opatrnosti*** – každý zásah do prostředí má nějaké negativní účinky, je třeba se pokusit o co nejpřesnější odhad účinků a zároveň dbát opatrnosti.
4. ***zásada zdrženlivosti*** – jde o dobrovolné omezení v materiální spotřebě, odstranění plýtvání.
5. ***zásada vlastní odpovědnosti*** – tato zásada je snad nejdůležitější, musíme pochopit a promyslet význam takových pojmů jako je vlastnictví a svoboda, bez nich není odpovědnost možná.
6. ***zásada ohledu k jiným lidem*** – tato obecná etická zásada je prohloubena ekologickým zřetelem, pochopením ekologických důsledků zdánlivě neškodných pro jiné lidi.
7. ***zásada úcty k životu*** – je třeba se snažit o maximální toleranci k živé přírodě, mít úctu k životu, nejen lidskému.
8. ***zásada občanství planety Země*** – všichni jsme součástí planetární biosféry, občané Země a měli bychom se podle toho chovat.

³² MOLDAN, B. *Duhový program: Program ozdravení životního prostředí ČR*. 1. vydání. Praha: Vydalo Nakladatelství Academia, 1991, ISBN 80-85368-05-6. s. 14

Vše co bylo dosud sepsáno, shrnuje výrok B. Moldana:
„Mysli globálně, jednej, jak je teď a zde zapotřebí“³³

Řada lidí se zamýšlí nad tím, zda má vůbec smysl dělat něco pro zlepšení životního prostředí, když kolem sebe vidí, že ostatní v tomto směru také nic nedělají.

„Pěkným přirovnáním je příběh muže, který chodí po pláži a sbírá mořské hvězdice. Moře je vyvrhlo na břeh, takže jsou odsouzeny k uhynutí. Muž tyto hvězdice sbírá a vrací je zpátky do moře. Po chvíli k němu přijde kamarád a snaží se mu vysvětlit, že jeho počínání je naprosto zbytečné, protože vyvržených hvězdic je nejen na tomto pobřeží, ale i všude jinde na světě tolik, že nemá smysl je zachraňovat. Muž po chvíli přemýšlení vrátí do moře hvězdicu, kterou právě držel v ruce, a odpoví svému kamarádovi:“ Smysl to má, protože téhle hvězdicu jsem právě zachránil život“....³⁴

Současné technické prostředky umožňují člověku poměrně pohodlný a bohatý život, přesto, stále více lidí upozorňuje na to, že jednostranná orientace na ekonomický a technický rozvoj má i své negativní stránky. Je zřejmé, že na jedné straně technické prostředky člověku usnadňují život a nahrazují těžkou fyzickou práci, na druhou stranu se náš současný život stále více vzdaluje životu přirozenému. Ekonomický růst zase vytváří podmínky pro stále větší míru soutěživosti, takže přibývá lidí, kteří si stěžují, na to, že jejich život spíše připomíná „běh o závod“. Životní styl, který v současné době v naší společnosti převažuje, bývá označován jako konzumní způsob života. Jeho hlavním cílem je uspokojování lidských potřeb, a to především těch materiálních. Tyto potřeby se u mnoha lidí neustále zvyšují, takže pro jejich uspokojení je třeba stále více finančních prostředků. Lidé se dostávají do určité „smyčky“ mezi vydáváním peněz a jejich utrácením.

³³ MOLDAN, B. *Duhový program: Program ozdravení životního prostředí ČR*. 1. vydání. Praha: Vydalo Nakladatelství Academia, 1991, ISBN 80-85368-05-6. s. 16

³⁴ MATĚJČEK, T. *Ekologická a environmentální výchova*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2007, ISBN 978-80-86034-72-0. s. 48

Konzumní způsob života je často považován za hlavní příčinu současného neutěšeného stavu životního prostředí, protože sílící potřeba zvyšuje tlak na přírodní prostředí a je závislá na stále větším využívání přírodních zdrojů. Někteří lidé si negativní stránky konzumního života uvědomují a hledají jiné možnosti. Jednou z nich je dobrovolná skromnost. Tento životní styl spočívá v odmítání věcí i činností, které nejsou pro život člověka bezpodmínečně nutné, a to zvláště pokud jejich výroba nebo uskutečňování neúměrně zatěžuje životní prostředí. Výhodou tohoto životního stylu je obnova tradičních hodnot, více volného času, klidnější život a většinou i celkové větší životní naplnění.

„Zásadní otázka tedy zní: proč chránit přírodu?“³⁵

A skrývá další otázku: v jaké podobě a jakým způsobem chránit, co si vůbec pod pojmem ochrana přírody představovat? Ochranu přírody můžeme definovat jako uvědomělou činnost člověka sledující zachování přírodních hodnot v domněle optimální podobě, zejména pak hodnot nějakým způsobem mimořádných nebo existenčně ohrožených lidskou činností. Komplexně pojímaná ochrana přírody nemůže ze svého zájmu vytěsnit člověka a jeho dobově specifické působení na přírodu a krajinu. Ale proč chránit přírodu jako takovou? Zkusme si nabídnout některá vysvětlení. Můžeme dospět k názoru, že příroda je důležitá pro to, aby svět fungoval tak, jak jsme zvyklí, aby naše civilizace mohla snesitelně existovat. Můžeme v ochraně přírody nacházet etický rozměr, úctu k jiným formám života.

Patrně nejsilnější motivací k ochraně přírody bude ohrožení blahobytu (pragmatismus) pak následují motivy např. ochuzení budoucích pokolení (etika). Důležitou roli může mít i motiv kulturně – estetický, tj. příroda se totiž může stát vyhledávaným cílem nejrůznějších „volno-časových aktivit“, které ve vyspělých zemích nabývají stále více na významu. „Nezkažená“ příroda je prostě žádaná, měli bychom mít na vědomí, že lidské kultury po většinu své existence žily více méně v otevřené krajině, obvykle ji vyhledávaly a usilovaly o její vytvoření. Jde tedy hlavně o respekt k přírodě jako k dokonalému a nekonečně rozmanitému dílu, které člověk nikdy nedokáže napodobit, k něčemu co nás dalece přesahuje, alespoň trváním své existence.

³⁵ *Sedmá generace: společnost – ekologický měsíčník*, Brno: Vydalo Hnutí Duha, 3/2009, sv. ISSN 1212-0499, s. 34

„Tak jako kulturní člověk nedemoluje sochy a neničí obrazy, neměl by bez vážného důvodu a důkladné analýzy nevratným způsobem zasahovat do přírody.“³⁶

K výše uvedenému si dovoluji shrnout přístupy společnosti k ekologické problematice do níže uvedených postojů společnosti – občanů k dané problematice:

Individualistické postoje

Zastánci těchto postojů příliš nedůvěřují institucím, zdůrazňují spíše individuální postoje a akce. Ve svých požadavcích na cíle ochrany prostředí jsou individualisté přívrženci krajních řešení preferujících zájmy zejména živé, ale i neživé přírody před různými typy „rozvoje“. (Výrazná jsou nekompromisní stanoviska vůči těžbě nerostných surovin nebo rozvoji dálnic). Upozorňování na ekologické problémy, „bití na poplach“ je společensky důležitou funkcí představitelů této skupiny postojů *Důležitějším přínosem tohoto typu postojů je burcování ze sebeuspokojení, z nezodpovědných a arogantních postojů a libování si ve vlastním blahobytu bez ohledu na druhé, přičemž těmi „druhými“ mohou být nejen vzdálené populace či příští generace, ale i ostatní živí tvorové na planetě Zemi. Mnozí představitelé této kategorie jsou skutečnou „solí země“.*³⁷

Technokraticko-etatistické přístupy

Tyto názory jsou obvykle opřeny o zaručené informace o životním prostředí a jejich ověřování je věnována velká pozornost. Důležitým aspektem je velmi zdůrazněná snaha předcházet rizikům, snaha po co nejvyšší úrovni bezpečnosti všech hospodářských a společenských aktivit, v této souvislosti jde o bezpečnost ekologickou. V tomto přístupu je role odborníků klíčová; rozhodování v oblasti životního prostředí se má dít především na odborném základě. Velmi důležitá při rozhodování je účast veřejnosti, avšak je nutno mít na paměti možnost manipulace veřejného mínění a následné neobjektivnosti veřejných postojů.

³⁶ *Sedmá generace: společensko – ekologický měsíčník*, Brno: Vydalo Hnutí Duha, 3/2009, sv. ISSN 1212-0499. s. 35

³⁷ Dostupné z WWW: <<http://www.czp.cuni.cz/Osoby/Moldan/Publikace/t118a.htm>>.

Nezaujatý objektivní názor odborníků je rozhodně spolehlivějším vodítkem. Kladem těchto přístupů bývá otevřenost vůči dlouhodobé perspektivě, schopnost reagovat na skutečné problémy a hledat účinná a odvážná řešení, která zpočátku nemusí mít plné porozumění a tím i podporu veřejnosti. „*Nebezpečím tohoto postoje je přílišné spoléhání na odborníky a jejich rozhodování, a to i o věcech, kde mají rozhodovat jiné subjekty a činitele jako jsou trh, místní komunity, rodiny, spotřebitelé.*“³⁸

Konzervativní postoje

Konzervativní postoj je spojen s prosazováním co nejvolnějšího trhu, a nejmenšího přerozdělování, minimalizací úlohy státu a naopak poskytnutím co největšího prostoru pro rozhodnutí jednotlivců a jejich vlastní aktivity. Dle většinového mínění se takové názory neslučují s účinnou politikou ochrany životního prostředí, o níž se naopak předpokládá, že je opřena o silné zásahy státu včetně rozsáhlé regulace, o dotace a daňové úlevy a všudypřítomnou centrálně založenou kontrolu.

Taková představa je však povrchní a nepřesná. Konzervativní postoj může pro účinnou ochranu prostředí poskytnout pevný základ. Základem konzervativního postoje jsou ověřené znalosti, veřejností přijímané. Princip předběžné opatrnosti je zásadou spíše pomocnou, s níž je nutno pracovat obezřetně, aby se nestala falešným důvodem k přehnaným iracionálním akcím. Poznání je především zaměřeno na jednoznačné vyjasnění důsledků veškerých činností, tak aby do nich mohly být ekologické zřetele integrovány od samého počátku.

Nejdůležitějším rysem, silnou stránkou, ale zároveň jistou slabinou je základní úloha, přisouzená jednotlivci a jeho svobodné volbě. Výsledky konzervativní politiky jsou tedy značně závislé na postojích a hodnotách uznávaných širokou veřejností, což může oslabovat aktivity založené na schopnosti vidět dostatečně dopředu a v širokých souvislostech a to obvykle veřejným postojům nebývá vlastní. To by ovšem mělo být kompenzováno vůdčí, vizionářskou rolí významných osobností, jejichž klíčovou roli konzervativci chápou a uznávají.

³⁸ Dostupné z WWW: <<http://www.czp.cuni.cz/Osoby/Moldan/Publikace/t118a.htm>>.

Domnívám se, že nejlodnější a nejučinnější je postoj konzervativní, který vychází ze střízlivého hodnocení, nepodléhá panice, ale vede k pevně stanoveným a důsledně dodržovaným postupům. Na jeho základě se lze vyhnout jak nebezpečí iracionálně založených a ve svých důsledcích velmi nákladných nebo potenciálně destruktivních akcí individualistů tak snaze po pevné centrální moci, která na základě zdánlivě objektivní analýzy vždy „ví nejlíp“. *„Celkově řečeno, konzervativní postoj dáván dobrý základ pro účinnou ochranu životního prostředí, přírodních zdrojů a přírody.“*³⁹

3.2 Ekologické organizace, jejich činnost a legislativa

Ekologická hnutí a sdružení se snaží v rámci společenské struktury a společenských mechanismů vyplnit prostor, který by snad mohl náležet legislativním složkám. Jde o ochranu životního prostředí, o upozorňování na nedostatky v péči o něj, o nedostatky v legislativě, která se k němu vztahuje, o zásahy do přírody, často vycházející z ekonomické sféry.

*Hlavními úkoly, které na sebe berou tyto organizace je ovlivňování postojů veřejnosti, mají upozorňovat na problémy, kterým není věnována dostatečná pozornost, mají být „o krok v předu“.*⁴⁰

Tato hnutí mají mnohé podoby. Snaží se vytvářet a nabízet alternativy přístupu současné konzumní společnosti k životnímu prostředí a aplikovat je v praxi. Zpochybňují "vyznávání" pokroku a nastolují požadavek průhlednosti moci. Dále vyjadřují odpor k byrokracii a nedůvěru ve schopnosti politických institucí a vedoucích elit řešit zásadně problémy vývoje společnosti. Činí konkrétní pokusy o ovlivnění či změnění některých projektů, vytvářejí nátlakové skupiny.

³⁹ Dostupné z WWW: <<http://www.czp.cuni.cz/Osoby/Moldan/Publikace/t118a.htm>>.

⁴⁰ MOLDAN, B. *Duhový program: Program ozdravení životního prostředí ČR*. 1. vydání. Praha: Vydalo Nakladatelství Academia, 1991, ISBN 80-85368-05-6. s. 14

Jejich hlavními požadavky jsou:

- rozšíření práv a svobod
- odstranění vykořisťování člověka, přírody a budoucích generací, kritika tradičních forem reprezentativní demokracie (preference participační demokracie)
- řešení ekologických problémů

Členové takových hnutí dnes nejsou pouze lidmi se zájmem o přírodu, ale často lidé značně angažovaní, v dané problematice vzdělaní a dobře informovaní. V naší republice je jejich existence vnímána někdy s nedůvěrou, pochybami či podceňováním, v zemích Evropské unie je jim přičítána daleko větší důležitost. Ekologická hnutí jsou zakládána z důvodu stále se zhoršujícího životního prostředí na naší planetě. Zakládají je lidé, kterým není jedno, co se děje na tomto světě.

Jsou to lidé, kterým se líbí příroda, a nechtějí ničit dary, které jsou zde už několik tisíc let jen proto, že se zde chtějí zakládat nové továrny, které prostředí budou ničit ještě dál. Členem ekologického hnutí se může stát každý, který má zájem o přírodu a chce ji zachovat takovou, jakou ji zanechali nám naši předci. Od padesátých let se pro označení různých uskupení zaměřených na ochranu přírody a životního prostředí používá i slovo „zelení“, případně jeho různé varianty. „*Zelené organizace musí přijít s komplexní a přitom srozumitelně konkrétní vizí života a společnosti, která zahrne každodenní nákupy i parlamentní zákony. Přitom musí reflektovat, že společnost má i jiné, než jen ekologické potřeby.*“⁴¹

⁴¹ *Sedmá generace: společensko – ekologický měsíčník*, Brno: Vydalo Hnutí Duha, 3/2009, sv. ISSN 1212-0499. s. 36

Národní organizace ekologických formací

1. EGP – EVROPSKÁ STRANA ZELENÝCH

V západní Evropě vznikaly zelené strany koncem 70. a během 80. let minulého století (první zelená strana v Evropě byla založena ve Velké Británii v roce 1973). Na evropské úrovni začali evropští zelení volně spolupracovat při příležitosti prvních voleb do Evropského parlamentu v roce 1979.

V roce 1989 vytvořili zelení první samostatnou poslaneckou skupinu v EP a o dalších pět let později, v roce 1993, vznikla Evropská federace zelených stran sdružující zelené po celé Evropě a úzce spolupracující se zelenou skupinou v EP. Historický zlom pro evropské zelené nastal v roce 2004, kdy se Evropská federace zelených stran přeměnila na Evropskou stranu zelených (European Green Party - EGP). Ostatní federace evropských stran jiných politických proudů následovaly příklad zelených a po vzoru EGP zakládaly vlastní pan-evropské strany.

„Hlavním úkolem EGP v roce 2004 byla koordinace historicky první společné kampaně pro volby do Evropského parlamentu. EGP se tak stala jedinou evropskou stranou, která se ke společné kampani odhodlala. Zeleným to vyneslo místo 4. nejsilnější politické skupiny v EP (po přistoupení rumunských a bulharských europoslanců se posunuli na 5. místo). Evropská strana zelených se stala velmi aktivní a úspěšnou evropskou politickou stranou.“⁴²

Jednotlivá ekologická hnutí:

I. Celosvětová

GREENPEACE

Greenpeace je mezinárodní ekologická organizace, jejímž cílem je chránit nenásilnými prostředky životní prostředí a nabízet řešení, která jsou klíčová pro naše zdraví a bezpečnou budoucnost. Cílem Greenpeace je zajistit možnost zachování života na Zemi v celé jeho rozmanitosti. Greenpeace chce pomoci zabránit znečišťování

⁴² Dostupné z WWW: < http://euvolby.zeleni.cz/7-Zeleni_v_Evropske >.

atmosféry, odvrátit hrozbu globálních klimatických změn a zničení ozónové vrstvy, zabránit znečišťování a zneužívání světových oceánů, souše a sladkovodních zdrojů.

Usiluje o odvrácení jaderné hrozby a propaguje mír, světové odzbrojení a myšlenku nenásilí. Organizace není spojena s žádnou politickou stranou a zabývá se výlučně ochranou přírody a životního prostředí.

Čím se organizace například zabývají?

- dovozem toxických odpadů do méně rozvinutých zemí
- ukládáním radioaktivních a průmyslových odpadů na mořském dně
- jsou proti potápění dosloužilých těžařských plošin
- odsuzují veškeré jaderné pokusy
- problémy genetiky upravovaných potravin
- aktivně brání lovu velryb ⁴³

II. Česká

DUHA

Toto hnutí založila skupina studentů v Brně před listopadem 1989. Od té doby se rozvinulo v organizace, na jejichž činnosti se podílejí stovky lidí, tři desítky místních skupin a národní centrum (sídlí v Brně a malou částí v Praze). Systematicky se věnuje tématům, která mají zásadní vliv na ekologickou situaci v naší zemi: energetice, lesnictví, těžbě nerostných surovin, dopravě atd. Hnutí DUHA je registrováno jako občanské sdružení, je nezávislé na státu, politických stranách, průmyslu, odborech, či jiných zájmových skupinách. O jeho směřování rozhoduje Rada tvořená zástupci místních skupin a centra. Prostředky na svoji činnost Hnutí DUHA získává z dotací zpravidla vázaných na konkrétní projekty od českých a zahraničních nadací, vlád a soukromých dárců sdružených ve Společnosti přátel Země.

⁴³ Dostupné z WWW: <www.greenpeace.cz>.

„Způsoby práce Hnutí DUHA sahají od spolupráce s obecními zastupitelstvy, přes zpracovávání odborných materiálů, jednání s politiky a státními úřady, poskytování právní pomoci a programy pro školy, až po veřejná vystoupení a přímé akce.“⁴⁴

DĚTI ZEMĚ

Toto ekologické hnutí bylo založeno na dvou schůzkách 27. září a 27. října ještě před listopadovou revolucí v roce 1989. Od počátků se Děti Země vyvinuly v celonárodní organizaci čítající pobočky ve čtrnácti městech a obcích České republiky. Patří mezi největší české ekologické neziskové organizace. Za uplynulých devět let zaznamenaly na jedné straně mnoho úspěchů, ale i neúspěchů.⁴⁵

NESEHNUTÍ

Nezávislé sociálně ekologické hnutí (NESEHNUTÍ) vzniklo na podzim 1997 v Brně s cílem aktivně napomoci řešení problémů v oblasti ochrany lidských práv, životního prostředí a práv zvířat. Občanskou aktivitu považují za efektivní nástroj k prosazování myšlenek ohleduplnějšího přístupu k životnímu prostředí a respektování lidských práv. Ve své práci se orientují na odhalování příčin problémů a ne jen na povrchní kosmetické úpravy. Vedle řešení konkrétních lokálních problémů se snaží propagovat i principy společenské změny založené na decentralizaci a samosprávě - tedy přiblížení rozhodovacího procesu těm, jichž se rozhodnutí bezprostředně dotýkají. NESEHNUTÍ je financováno především pomocí grantů od českých a mezinárodních nadací, z menší části také z darů sympatizantů. *„Činnost je postavena především na práci neplacených dobrovolníků. Důležitá je pro každá pomoc - od šíření informačních materiálů až po práci na konkrétních kampaních.“⁴⁶*

⁴⁴ Dostupné z WWW: <www.duha.cz>.

⁴⁵ Dostupné z WWW: <www.detizeme.cz>.

⁴⁶ Dostupné z WWW: <www.nesehnuti.cz>.

Legislativa:

Zastřešujícím zákonem je **Zákon o životním prostředí č. 17/1992 Sb.**, který stanoví základní zásady ochrany životního prostředí a stanoví povinnosti při ochraně a zlepšování životního prostředí a při využívání přírodních zdrojů a vychází při tom z principu trvale udržitelného rozvoje.

Tento zákon navazuje na Listinu základních práv a svobod a říká, že:

„Každý má právo na pravdivé a přiměřené informace o stavu a vývoji životního prostředí, příčinách a důsledcích tohoto stavu, na informace o připravovaných činnostech, které by mohly vést ke změně životního prostředí, a na informace o opatřeních, která orgány odpovědné za ochranu životního prostředí podnikají při předcházení nebo nápravě poškozeného životního prostředí.“⁴⁷

Dalším důležitým zákonem je Zákon č. **244/1992 Sb.** o posuzování vlivů na životní prostředí. Těmito dvěma zákony byla sjednocena právní úprava na posuzování vlivů na životní prostředí dle Evropského Společenství. *„Cílem této právní úpravy je popsat a zhodnotit možné vlivy některých veřejných a soukromých projektů na životní prostředí.“⁴⁸*

Pro další složky životního prostředí a další oblasti ochrany jsou u nás vydány tyto zákony:

- Zákon č. 138/1973 Sb. "o vodách";
- Zákon č. 309/1991 Sb. ve znění zák. č. 218/1992 Sb. "o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami";
- Zákon č. 238/1991 Sb. "o odpadech";
- Zákon č. 20/1991 Sb. ve znění zák. č. 86/1992 Sb. "o péči o zdraví lidu";
- Zákon č. 50/1976 Sb. "o územním plánování a stavebním řádu" (stavební zákon) ve znění zák. č. 262/1992 Sb.;
- Zákon č. 334/1992 "o ochraně zemědělského půdního fondu".⁴⁹

⁴⁷ MAREK, J. *Obec, veřejnost a rozhodování o životním prostředí*. 1. vydání. Praha: Vydalo Pražské ekologické centrum, 1996, ISBN 80-901377-4-1. s. 110

⁴⁸ KRUŽÍKOVÁ, E. *Ekologická politika a právo životního prostředí v EU*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství a vydavatelství litomyšlského semináře, 1997, ISBN 80-902168-2-X. s. 129

⁴⁹ Dostupné z WWW: <www.enviweb.cz/priroda>.

Hlavní zásadou je, že území nesmí být zatěžováno lidskou činností nad míru únosného zatížení. Zákon stanoví povinnost, že každý kdo využívá území nebo přírodní zdroje je povinen tyto činnosti provádět jen po ohodnocení jejich vlivu na životní prostředí a každý, kdo zavádí do výroby, oběhu či spotřeby technologie, výrobky nebo látky, nebo je hodlá dovážet, je povinen zabezpečit, aby splňovaly podmínky ochrany životního prostředí.

3.3 Environmentalismus a environmentální výchova

Environmentalismus je ideologie environmentálního hnutí, které se zasazuje o zachování, udržitelné využívání a obnovu přirozeného životního prostředí, a to pro ně samotné stejně jako pro naplnění lidských potřeb, včetně duchovních a společenských. Environmentalisté se snaží ve prospěch svých cílů ovlivnit politický proces a to vzděláváním veřejnosti, aktivismem a tím, že jdou v ochraně přírodních zdrojů a ekosystémů sami příkladem. Typickými ekologickými tématy, na která se environmentalismus soustředí, je znečištění, vymírání druhů, omezení produkce odpadu, recyklace, hrozba globálního oteplování apod.

„Zákon č. 123/1998 Sb. zajišťuje občanům informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů a vytváří tak základní a výchozí podmínku pro jejich aktivní účast v řešení problémů, které ohrožují život i další vývoj lidské společnosti. Vědět umožňuje hodnotit, zaujímat stanoviska, jednat. A to je předpoklad nastoupení cesty k udržitelnému rozvoji v demokratické společnosti. „⁵⁰

Občan v demokratickém státě ovlivňuje problematiku životního prostředí jednak vlastním chováním a jednáním, jednak prostřednictvím svých volených zástupců v zákonodárných i výkonných orgánech na celostátní, regionální i lokální úrovni.

⁵⁰Dostupné z WWW:

<<http://iris.env.cz/www/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/cfc05c82a8790f94c12567d30044911f?OpenDocument#Environment%20C3%A1ln>>.

Otázkou je, který občan bude mít zájem o informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů, jak bude získaným informacím rozumět, zda a jak je bude schopen zvažovat a brát je v úvahu ve svém životě.

„Znalost o tom, jak to v přírodě funguje, se stává významným předpokladem k vytvoření civilizace, která využívá energii a suroviny s velkou účinností, dokáže zajistit ochranu biologické rozmanitosti, půdy, lesů rozvíjí trvale udržitelné místní a oblastní ekonomiky a účinně napravuje škody vzniklé na Zemi v důsledku průmyslové epochy.“⁵¹

Je předpokladem pro přijímání a správné hodnocení informací o životním prostředí, rozhodujícím způsobem napomáhá vytváření i realizaci ekonomických, právních i vědeckotechnických nástrojů péče o životní prostředí, protože ve společnosti může ovlivňovat nejen současné spotřebitele a výrobce, ale i budoucí trendy vědeckotechnického rozvoje a způsobu života společnosti. S ohledem na uznávanou závažnost současných globálních ekologických problémů a naléhavost jejich řešení se environmentální výchova musí stát nedílnou součástí vzdělávání jako jeden ze základních modernizačních aspektů transformace škol pro potřeby budoucího společenského vývoje i mimoškolního výchovně vzdělávacího působení na celou populaci.

Takový systém musí být řízen na základě demokratických principů s orientací k lokálním, regionálním a dalším zvláštnostem, možnostem a potřebám. Musí využívat dobré zkušenosti z ostatních zemí, především EU, přizpůsobovat je našim podmínkám a naopak se snažit přispět k řešení globálních problémů v této oblasti. Základní cíle environmentální osvěty, vzdělávání a výchovy je nutno sledovat diferencovaně podle věkových, regionálních, profesních a dalších specifických oblastí.

„Cíle výchovy jsou určující pro její obsah, který se realizuje určitými prostředky (tj. metodami, postupy, učebními pomůckami atd.) za různých podmínek, a to v jejich vzájemných souvislostech.“⁵² Jde o úkol dlouhodobého charakteru, který by se měl specificky týkat všech občanů naší republiky a měl by se dynamicky vyvíjet v závislosti na potřebách postupné realizace zásad udržitelného rozvoje.

⁵¹ HORKÁ, H. *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. Století*. 1. vydání. Brno: Vydala Masarykova Univerzita, 2005, ISBN 80-210-3750-4, s. 48

⁵² Dostupné z WWW:

<<http://iris.env.cz/www/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/cfc05c82a8790f94c12567d30044911f?OpenDocument#Environment%C3%A1ln>>.

„Environmentální výchova dětí a mládeže může probíhat ve škole a mimo školu. Ve škole je možno působit na všechny mladé lidi v souvislosti s jejich všeobecným vzděláváním i odbornou přípravou, a to systematicky a diferencovaně podle dosahované úrovně vzdělávání a jeho zaměření. Tato výchova představuje základní strategii pro dosažení pozitivních změn prostředí.“⁵³

Specifické cíle má

- environmentální výchova v mateřských školkách (spolupráce s rodiči, převažující význam citové stránky a základních dovedností ve vztahu k prostředí).
- environmentální výchova na úrovni základní školy (poskytování základních znalostí ze všech uváděných okruhů, důraz na konkrétní vztahy k prostředí, na rozvíjení samostatnosti a vztahového myšlení, působení v jednotlivých předmětech, rozvíjení zájmů v různých formách volitelných a nepovinných předmětů, samostatné a skupinové řešení různých projektů).
- environmentální výchova na úrovni středoškolské (prohlubování všeobecných poznatků a poskytování profesních informací týkajících se udržitelného rozvoje v závislosti na typu školy, důraz na komplexní pojetí environmentální výchovy, na rozvíjení samostatnosti, tvořivosti, aktivity, na vybraných středních školách příprava středoškolských odborníků pro péči o životní prostředí).
- environmentální výchova na vysokých školách (aktualizace a prohloubení zásad udržitelného rozvoje a jejich vztahů ke studované profesi).

„Cílem ekologického vzdělávání je poskytnout potřebné vědomosti o vztahu člověka k životnímu prostředí z různých hledisek (ekologického, ekonomického a společenského).“⁵⁴

⁵³ HORKÁ, H. *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. Století*. 1. vydání. Brno: Vydala Masarykova Univerzita, 2005, ISBN 80-210-3750-4, s. 19

⁵⁴ HORKÁ, H. *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. Století*. 1. vydání. Brno: Vydala Masarykova Univerzita, 2005, ISBN 80-210-3750-4, s. 52

Vždy jde nikoliv pouze o teoretické znalosti, ale i o jejich aplikaci do praktického života, o konkrétní přímé vztahy k prostředí. Získávané znalosti mají formovat způsob myšlení i hodnotovou orientaci, zvyšovat citlivost a odpovědnost vůči životu, vůči budoucnosti. Idea udržitelného rozvoje vyžaduje postupnou změnu chápání rozvoje od kvantity věcí ke kvalitě lidských potřeb, změnu přístupu k životnímu stylu.⁵⁵

3.4 Dílčí závěr

Ekologická hnutí a sdružení se snaží v rámci společenské struktury a společenských mechanismů vyplnit prostor, který by snad mohl náležet legislativním složkám. Jde o ochranu životního prostředí, o upozorňování na nedostatky, v péči o něj, o nedostatky v legislativě, která se k němu vztahuje, o zásahy do přírody, často vycházející z ekonomické sféry. Tato hnutí mají mnohé podoby. Snaží se vytvářet a nabízet alternativy přístupu současné konzumní společnosti k životnímu prostředí a aplikovat je v praxi. Zpochybňují "vyznávání" pokroku a nastolují požadavek průhlednosti moci. Dále vyjadřují odpor k byrokracii a nedůvěru ve schopnosti politických institucí a vedoucích elit řešit zásadně problémy vývoje společnosti

Environmentální osvěta, vzdělávání a výchova musí mít možnost působit na všechny věkové, profesní i zájmové skupiny obyvatelstva naší republiky tak, aby současné, často neodpovědné a přezíravé přístupy k životnímu prostředí byly postupně měněny v odpovědné aktivní vztahy k prostředí založené na potřebné míře poznání i na žádoucích etických normách a projevující se v celkovém životním stylu alespoň většiny občanů.

^{55 55} Dostupné z WWW: <<http://www.env.cz>>.

4. Statistický přehled o životním prostředí v ČR

Oblast životního prostředí se stále více dostává do popředí zájmu obyvatel České republiky i celé Evropské unie. Realizované průzkumy veřejného mínění, provedené v rámci projektu Naše společnost prokázaly vysoký zájem obyvatel o oblast životního prostředí. Politika ochrany životního prostředí (environmentální politika) je dnes připravována a realizována jak na národní (resp. nadnárodní – např. celoevropské) úrovni, tak i na úrovni regionů a velkých měst. Tato politika využívá celé řady nástrojů a opatření, které mají zvrátit případné nepříznivé trendy ve vývoji životního prostředí a naopak posílit vývojové směry z hlediska životního prostředí příznivější.

4.1 Názory a postoje veřejnosti k životnímu prostředí

Tato kapitola obsahuje výsledky šetření Naše společnost 2008 Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., a výsledky průzkumu společnosti Eurobarometr. Dále jsem do této kapitoly zahrnul výsledky průzkumu agentury STEM a údaje ze statistické ročenky životního prostředí České republiky 2009 z Českého statistického úřadu, kterou pro tento rok vypracovala firma CENIA, česká informační agentura životního prostředí. Výběrový soubor tvoří vždy respondenti ve věku od 15 let reprezentující populaci ČR. Cílem tohoto rozboru bude odpovědět na moji výzkumnou otázku, kterou jsem si položil v počátku své bakalářské práce:

1. Je ekologická problematika v naší republice vnímána jako závažný společenský problém?

Domnívám se, že tato problematika je velmi závažná, ale v naší společnosti je v současné době několik především sociálních témat, kterým občané dávají při řešení „přednost“.

Graf č. 1: Nejdůležitější problémy v ČR

Otázka: „Které jsou podle Vás dva nejdůležitější problémy, jimž v současné době čelí ČR?“

	ČR		EU	
	2007	2008	2007	2008
	Procentuálně vyjádřeno %			
Nezaměstnanost	13	17	27	26
Zdravotnictví	38	28	21	16
Kriminalita	26	26	24	17
Ekonomická situace	19	25	17	37
Důchody, penze	18	18	14	10
Rostoucí ceny, inflace	42	44	26	34
Daně	6	5	9	8
Bydlení	6	7	8	8
Přistěhovalci	4	5	15	9
Vzdělávací systém	5	4	9	7
Terorismus	3	2	10	5
Ochrana životního prostředí	5	3	7	4
Obrana, zahraniční vztahy	1	1	2	1
Jiné	3	2	2	1
Neví	0	0	1	1

Zdroj: statistická ročenka životního prostředí České republiky 2009⁵⁶

Dle výše uvedených odpovědí je patrné, že společnost si řešení ekologické problematiky uvědomuje. V současné době jsou však jiné priority, které naši společnost trápí. Jedná se především o aktuální problémy, které mají jednoznačně v reálném čase dopad na jedince. Jedná se především o zvyšující se ceny, nezaměstnanost, kriminalitu a v neposlední řadě situaci ve zdravotnictví.

⁵⁶ Dostupné z WWW: <[www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJOP7](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJOP7)>.

Souhrnný přehled zařadil ochranu životního prostředí na stejnou závažnost problematiky jako je přistěhovalecká politika, terorismus a vzdělávací systém. Dle mého názoru si zatím občané ve společnosti neuvědomují rizika, které plynou z nerespektování přírodních pravidel a neudržitelného způsobu života. Ekologická témata současná společnost stále odkládá na „vedlejší kolej“. Pro společnost jsou daleko více prioritní aktuální problémy, než ty dlouhodobé, ačkoliv ty mohou mít v důsledku daleko více zdrcující dopad.

Graf č. 2: Hodnocení životního prostředí v ČR a Evropské Unie, 2005–2008

Otázka: „Jak hodnotíte životní prostředí v České republice a EU?“

		Velmi dobré	Spíše dobré	Spíše špatné	velmi špatné
		Procentuálně vyjádřeno %			
ČR	2005	11	66	19	2
	2006	3	57	33	6
	2007	3	49	38	9
	2008	4	56	35	5
EU	2005	4	47	36	8
	2006	4	50	34	7
	2007	3	43	40	11
	2008	3	42	40	11

Zdroj: statistická ročenka životního prostředí České republiky 2009⁵⁷

Výše uvedený statistický přehled srovnává názor občanů na kvalitu životního prostředí v ČR a kvalitu životního prostředí v EU v letech 2005–2008. Ze statistiky je patrné, že hodnocení životního prostředí jak v ČR, tak v EU je „spíše dobré“. Nadpoloviční většina dotázaných respondentů hodnotí úroveň životního prostředí stále kladně. V měřených letech 2005-2008 měřené hodnoty spíše stagnují, nedošlo k žádnému výraznému nárůstu, či poklesu hodnot v hodnocení životního prostředí.

⁵⁷ Dostupné z WWW: <[www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJOP7](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJOP7)>.

Graf č. 3: Spokojenost s životním prostředím, 2005–2008

Otázka: „Jak jste spokojen s životním prostředím v naší republice celkově a ve Vašem bydlišti?“

	2005		2006		2007		2008	
	Spokojen	Nespokojen	Spokojen	Nespokojen	Spokojen	Nespokojen	Spokojen	Nespokojen
	Procentuálně vyjádřeno %							
V republice	52	44	49	47	56	40	55	40
V místě bydliště	73	27	73	26	73	26	70	29

Zdroj: statistická ročenka životního prostředí České republiky 2009⁵⁸

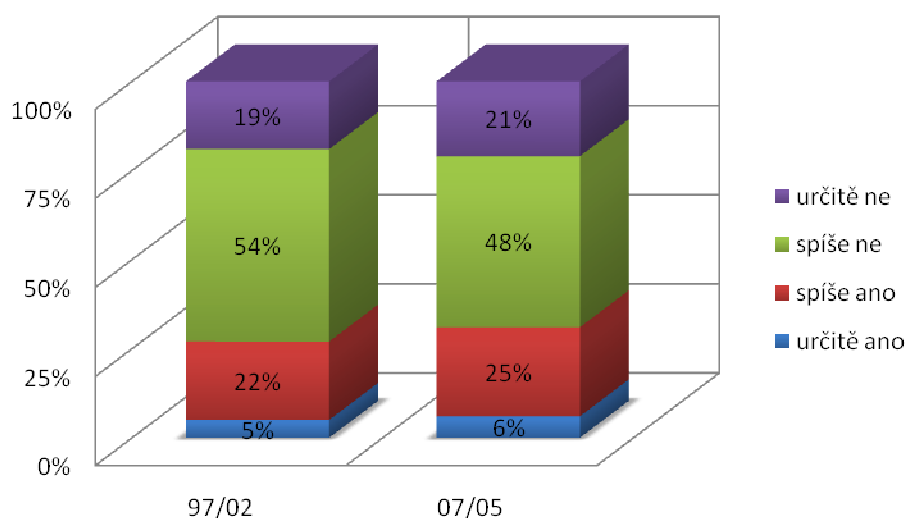
Spokojenost se životním prostředím v okolí svého bydliště byla porovnáвана v letech 2005-2008. Výsledkem je fakt, že vždy v odpovědích převládala kladná odpověď. Více spokojeni se svým životním prostředím byly občané v místě svého bydliště, než celkově v republice. Tento trend v průběhu srovnávaných let je vyrovnaný, nijak dramaticky se nemění. Je ovšem otázkou, zda jsme “neusnuli na vavřínech“ a stále nežijeme ze svých vzpomínek a tím nevidíme počáteční problémy v ekologické problematice, které se v našem okolí rozšiřují.

Tímto výrokem mám na mysli to, že sice máme kolem sebe spoustu stromů i jiné zeleně, ale také na druhé straně vidíme, že je jí stále méně. Je ovšem otázkou, zda je to dáno tím, že zezeň mizí jen proto, abychom měli před domem nová parkovací místa, nebo byly stromy a keře již přestárlé a musely být zničeny?

⁵⁸ Dostupné z WWW: <[www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJOP7](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJOP7)>.

Graf č. 4: Vyhledávání informací o životním prostředí

Otázka: „Můžete o sobě říci, že aktivně vyhledáváte informace o stavu životního prostředí a ekologických problémech?“

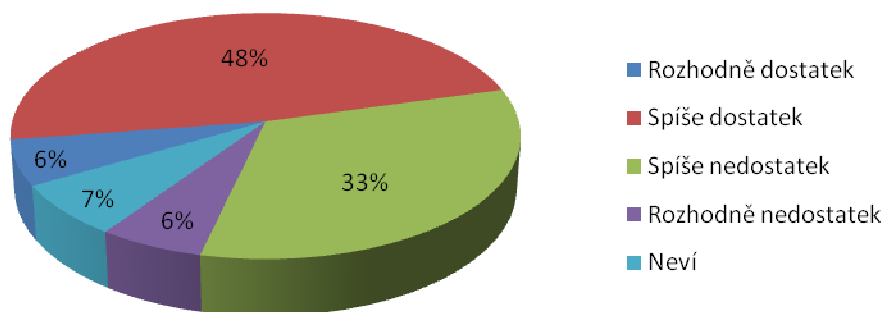
Zdroj: STEM Trendy, 2/1997 (1600 respondentů), 5/2007 (1219 respondentů)⁵⁹

Uvedený graf, se zabývá otázkou, zda občané aktivně vyhledávají informace o stavu životního prostředí a ekologických problémech. Toto šetření je provedeno v rozmezí deseti let a to v roce 1997 a 2007. Je zde patrné, že v průměru 50% občanů aktivně informace o stavu životního prostředí spíše nevyhledává. Tento stav za posledních deset stagnuje a nijak výrazněji se nezměnil. Můžeme sledovat nepatrný nárůst v měřeném desetiletí a to 3% u občanů, kteří spíše vyhledávají informace o životním prostředí. Toto grafické znázornění nám jasně dokazuje, že zájem o informovanost v problematice životního prostředí neroste, jak by dle mého názoru vzhledem ke stavu životního prostředí bylo zapotřebí.

⁵⁹Dostupné z WWW: < www.stem.cz/clanek/1519>.

Graf č. 5: Informace o šetrném chování k ŽP

Otázka: „Máte dostatek či nedostatek informací o tom, jak se šetrně chovat k životnímu prostředí?“

Zdroj: statistická ročenka životního prostředí České republiky 2009⁶⁰

V posledním grafickém přehledu této kapitoly dotázaní respondenti odpovídali na otázku, zda mají dostatek informací o to, jak se chovat k životnímu prostředí. Necelých 50 % dotázaných odpovědělo ANO, tedy víme jak se k přírodě a svému okolí chovat, ne vždy se ale chováme ekologicky, někdy možná „vyhraje“ náš životní styl – raději pojedeme autem, než bychom použili jiný způsob přepravy.

Není tomu tak všude a vždy, ale tento trend zatím v naší společnosti přetrvává. Je otázkou, zda se dá s naší společností v tomto ohledu pracovat, zda jsou schopni občané ubrat část ze svého „pohodlí“ a jít blíž k přírodě.

⁶⁰ Dostupné z WWW: <[www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJOP7](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJOP7)>.

4.2 Aktivity občanů pro zlepšení životního prostředí v ČR

V této podkapitole se pokusím níže uvedenými průzkumy odpovědět na svoji druhou výzkumnou otázku:

II. Jakým způsobem se české domácnosti podílí na zlepšení ekologické situace v ČR?

Graf č. 1: Chování domácností k životnímu prostředí

Otázka: „Pokud jde o Vaši domácnost:“

- odevzdáváte, třídíte nebezpečný odpad,
- třídíte běžný odpad,
- nakupujete biopotraviny,
- řídíte se při nákupu výrobku (např. pracích prášku) tím, zda jsou šetrné k životnímu prostředí,
- omezujete jízdy autem z důvodu ochrany životního prostředí,
- šetříte energiemi a vodou z důvodu ochrany životního prostředí?

	Vždy	Často	Výjimečně	Nikdy	Neví	Netýká se
	Procentuálně vyjádřeno %					
Odevzdává, třídí nebezpečný odpad	39	32	15	6	1	7
Třídí běžný odpad	42	39	13	5	0	1
Nakupuje biopotraviny	0	12	48	34	3	3
Řídí se při nákupu výrobků tím, zda jsou šetrné k ŽP	5	24	35	24	8	4
Omezuje jízdy autem z důvodu ochrany ŽP	3	9	28	33	2	25
Šetří energiemi a vodou z důvodu ochrany ŽP	11	37	31	17	3	1

Zdroj: statistická ročenka životního prostředí České republiky 2009⁶¹

⁶¹ Dostupné z WWW: <[www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJOP7](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJOP7)>.

Z výše uvedených činností lze jednoznačně konstatovat, že společnost si uvědomuje nutnost šetrného chování k životnímu prostředí. Necelých 40% dotázaných odpovědělo, že třídí běžný odpad, 37% respondentů šetří energiemi a vodou z důvodu ochrany životního prostředí. Nákup biopotravin není zatím ve společnosti rozšířen, jen 12% dotázaných nakupuje biopotraviny. Jízdu motorovým vozidlem zatím nejsme schopni ve prospěch ochrany životního prostředí omezit vůbec. Domnívám se, že na řadu věcí nejsme schopni přistoupit z důvodu ztráty pohodlí (omezení jízd autem) či finanční nedostupnosti (nákup biopotravin).

Graf č. 2: Spokojenost se životním prostředím v místě bydliště

Otázka: „Nakolik jste v místě Vašeho bydliště spokojen, či nespokojen:“

- a) s čistotou okolní přírody
- b) s dostupností volné přírody
- c) s čistotou ovzduší
- d) s čistotou povrchových vod
- e) s kvalitou pitné vody
- f) s úrovní hluku

	2005		2006		2007		2008	
	Spokojen	Nespokojen	Spokojen	Nespokojen	Spokojen	Nespokojen	Spokojen	Nespokojen
Procentuálně vyjádřeno %								
S čistotou okolní přírody	75	25	70	29	72	28	72	28
S dostupností volné přírody	88	12	86	13	85	15	87	12
S čistotou ovzduší	69	30	64	34	63	37	60	38
S čistotou povrchových vod	54	36	56	36	53	37	54	35
S kvalitou pitné vody	71	25	73	23	75	22	73	23
S úrovní hluku	60	38	59	40	59	40	49	50

Zdroj: statistická ročenka životního prostředí České republiky 2009⁶²

⁶² Dostupné z WWW: <www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\$pid/MZPMSFGSJOP7>.

V tomto rozsáhlém dotazníku respondenti vyjadřovali svůj souhlas nebo nesouhlas s uvedenou kvalitou životního prostředí a to v rozmezí let 2005 - 2008. Jednalo se o problematiku čistoty ovzduší, dostupností volné přírody, čistotou povrchových vod i úrovní hluku. Na všechny položené otázky problematiky životního prostředí v letech 2005 – 2008 dotázaní odpovídali kladně a to v rozmezí 54 - 87%.

Dalo by se konstatovat, že dle výše uvedených dat nespokojení respondenti ubývají a souhlasní přibývají (úroveň hluku), nebo stagnací v odpovědích v uvedeném ekologickém dotazu jako je např. kvalita pitné vody.

Graf č. 3: Aktivity ve prospěch životního prostředí, 2005–2008

Otázka: „V posledních pěti letech jste:“

- a) podepsal petici týkající se životního prostředí
- b) dal peníze na podporu nějaké skupiny, hnutí, které se zabývá ochranou životního prostředí
- c) zúčastnil se protestu nebo demonstrace, které se týkaly životního prostředí
- d) zúčastnil se aktivit na ochranu přírody

	2005		2006		2007		2008	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Procentuálně vyjádřeno %								
Podepsal petici týkající se životního prostředí	15	85	16	82	17	81	15	84
Dal peníze na podporu nějaké skupiny, hnutí, které se zabývá ochranou životního prostředí	14	84	12	86	13	86	13	85
Zúčastnil se protestu nebo demonstrace, které se týkaly životního prostředí	4	96	5	94	5	94	6	94
Zúčastnil se aktivit na ochranu přírody	34	66	37	62	34	65	35	64

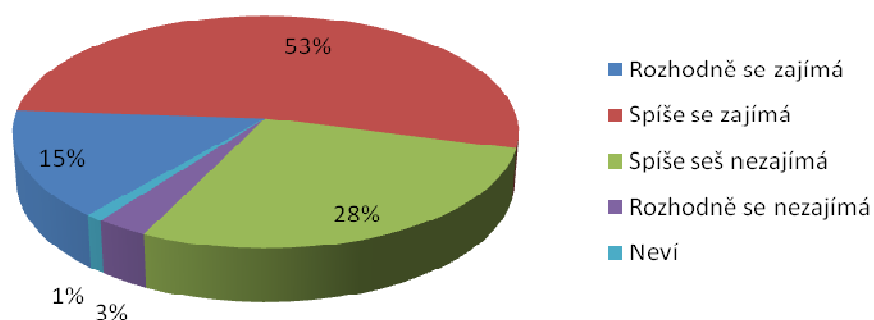
Zdroj: statistická ročenka životního prostředí České republiky 2009⁶³

⁶³ Dostupné z WWW: <www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\$pid/MZPMSFGSJOP7>.

Tato velmi zajímavá a dobře položená otázka pro respondenty nám dává odpověď na otázku, co jsme ochotni jako společnost udělat pro zlepšení životního prostředí. Šetření probíhalo opakovaně v letech 2005 - 2008. Ze všech nabízených variant, lidé nejvíce kladných odpovědí uvádějí při podpisu petice za zlepšení životního prostředí a finanční pomoc pro organizace, které se ochranou životního prostředí zabývají. Dále je kladným přístupem hodnoceno i to, že lidé jsou ochotni zúčastnit se aktivit na ochranu přírody, tak odpovědělo v průměru 64 - 66% respondentů. Z těchto kladných, ale i záporných odpovědí je zřejmé, že lidé si uvědomují stav svého okolního životního prostředí a jsou schopni pro něj udělat potřebnou věc. Je zde však na druhé straně podotknout, zda by museli být vyzváni ekologickou organizací a souhlasili by se svojí účastí na organizovaném projektu, nebo by byli schopni vzít aktivitu do svých rukou a přijít s vlastními připomínkami, nápady a opatřeními.

Graf č. 4: Zájem o informace o šetrném chování k ŽP

Otázka: „Zajímáte se o informace, jak se šetrně chovat k životnímu prostředí?“

Zdroj: statistická ročenka životního prostředí České republiky 2009⁶⁴

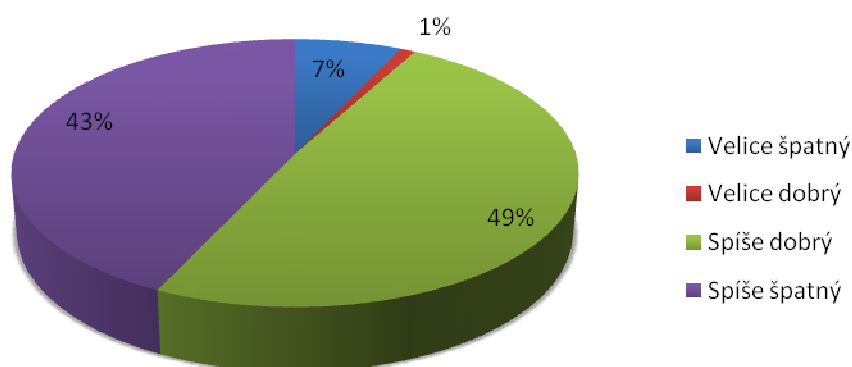
Z výše uvedeného průzkumu je zřejmé, že v naší společnosti se občané zajímají o informace, které se týkají životního prostředí. Více než 68% respondentů se přihlásilo k tomu, že hledají a informují se o novinkách a změnách o životním prostředí. Otázkou zůstává, zda tyto informace berou na vážný zřetel a jednají v souladu s těmito informacemi.

⁶⁴ Dostupné z WWW: <[www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJOP7](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJOP7)>.

Graf č. 5: Stav životního prostředí v ČR

Otázka: „Považujete Vy osobně celkový stav ekologie a životního prostředí v naší republice za?:“

- a) velice dobrý
- b) spíše dobrý
- c) spíše špatný
- d) velice špatný

Zdroj: STEM, Trendy, 5/2007, 1219 respondentů⁶⁵

V hodnocení stavu životního prostředí u nás je v současnosti veřejnost rozdělena na dvě stejně velké části. Polovina občanů (50%) se domnívá, že stav životního prostředí je u nás dobrý (v naprosté většině „spíše dobrý“), druhá polovina se přiklání k negativnímu hodnocení naší ekologické situace. Tato problematika úzce souvisí s ekologickou informovaností společnosti. Je důležité vnímat nejen viditelné problémy životního prostředí jako je degradace krajiny, úbytek zeleně apod., ale i skryté hrozby, problémy, které jsou za rouškou všedních starostí, a jen cíleným vyhledáváním informací lze dosáhnout vlastní osvěty.

⁶⁵ Dostupné z WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/1519>>.

4.3 Analýza a vyhodnocení

Cílem statistiky životního prostředí je přehlednou formou poskytovat průřezové informace a data shromážděná z různých oblastí životního prostředí tak, aby byla co nejlépe srozumitelná. Statistika by měla poskytovat přesná statistická data, na základě kterých lze provádět návazné analýzy o stavu a vývoji životního prostředí včetně statistických srovnávání jak mezi jednotlivými regiony, tak i mezi různými státy. V jednotlivých průzkumných otázkách, které jsem si výše v textu položil, se nyní pokusím zesumarizovat jednotlivé dílčí odpovědi a vyvodit z nich závěry.

K výzkumné otázce č. 1:

Je ekologická problematika v naší republice vnímána jako závažný společenský problém?

V první otázce byla respondentům položena výběrová otázka, ve které měli vyspecifikovat dva nejdůležitější problémy, které se v současné době v naší republice řeší. Dle odpovědí je patrné, že lidé řeší jako nejdůležitější otázky současnosti rostoucí ceny a zvyšující se inflaci. Mezi dalšími nejčastěji uváděnými problémy současnosti se objevují problémy ve zdravotnictví, nezaměstnanost a důchodová reforma. Ekologické problémy jsou v tomto porovnání zcela na okraji zájmu společnosti. Mezi dalšími okrajovými tématy dneška je vzdělávací systém, bydlení i přistěhovalecká politika.

Druhá otázka při hodnocení ekologické problematiky se týkala hodnocení životního prostředí v ČR a EU. V průměru 50% dotazovaných respondentů uvedlo, že životní prostředí v ČR je spíše dobré. V celkovém pohledu na EU je tento trend trošku nižší, jen v průměru 42%. Velmi dobré – toto hodnocení je respondenty uvedeno, jen mezi 3-10% dotázaných.

Třetí otázka, která je detailnějším průzkumem o životním prostředí občanů shrnuje již konkrétní dotaz na životní prostředí v místě bydliště. Tento průzkum byl sledován mezi lety 2005-2008. Je zde patrné, oproti minulému průzkumu, že spokojenost se životním prostředím v místě bydliště je podstatně lepší, občané jsou spokojení, a to v celkovém výsledku uvádí 70%.

Čtvrtá otázka je konkrétním dotazem na respondenty, zda ochotně vyhledávají informace o životním prostředí. Aktivní zájem o informace potvrdila v tomto průzkumu polovina respondentů. Tento trend je uváděn dlouhodobě, není zde tedy žádný nárůst nebo znatelný pokles zájmu o životní prostředí.

Pátá otázka je specifická v tom, že pokládá respondentům jasnou informaci, zda vědí, jak se šetrně k životnímu prostředí chovat. Dle mého názoru je pro občany stále mnoho informací o správném chování k životnímu prostředí, ale ne vždy je „používáme“, někdy vyhraje naše pohodlnost a někdy i šetrnost.

K výzkumné otázce č. 2:

Jakým způsobem se české domácnosti podílí na zlepšení ekologické situace v ČR?

V tomto bloku vyhodnotím výše uvedenou položenou otázku, která se vztahuje k chování českých domácností v závislosti na ekologickou situaci v naší společnosti.

První otázka byla položena respondentům, kteří měli odpovědět na sérii podotázek vztahující se k životnímu prostředí. Otázky se vztahovaly na třídění odpadu v domácnostech, na nákup biopotravin či na omezování jízd s ohledem na ochranu životního prostředí. Šetřením se prokázalo, že 40% respondentů odpovědělo, že denně odpad běžně třídí, dalších 48% respondentů občas nakupuje biopotraviny. Opět se zde potvrzuje názor, že společnost ví, a má dostatek informací o životním prostředí, ale ne vždy se těmito doporučeními řídí.

Ve druhé otázce se respondenti vyjadřovali ke spokojenosti se životním prostředím v místě svého bydliště. Dále s čistotou okolní přírody i její dostupností pro občany, i s úrovní hluku a kvalitou pitné vody. Tyto ukazatele byly sledovány od roku 2005-2008. Vývoj jasně ukazuje, že nespokojení respondenti ubývají a spokojenějších přibývá. Souhlasné odpovědi byly v rozmezí 54-87%.

Třetí otázka je na konkrétní počin respondentů, který udělali ve prospěch životního prostředí. V otázce byly nabídky podepsání petice, předání finanční částky na odporu rozvoje životního prostředí nebo i přímá aktivita na ochranu přírody. Aktivit byly sledovány v letech 2005-2008. Z výsledků je patrné, že lidé jsou ochotni účastnit se aktivit na ochranu životního prostředí i podpisem petice jsou ochotni vyjádřit svůj názor, tuto odpověď uvedlo 65% respondentů.

Čtvrtá otázka řešila problém, zda mají občané dostatek informací o tom, jak se šetrně chovat k životnímu prostředí. Jasná odpověď více než 68% občanů potvrdila, že „všichni „ víme, jak se máme k našemu životnímu prostředí chovat, jen občas na to velmi rádi zapomínáme ve prospěch svého pohodlí.

Pátá otázka, která byla položena respondentům, se týkala spojenosti se stavem životního prostředí v celé společnosti. Padesát procent občanů hodnotí stav životního prostředí v ČR jako dobrý.

Souhrnná interpretace výsledků průzkumu

V této části práce bych se rád věnoval sumarizaci výše uvedených výsledků jednak z průzkumu ročenky Statistického úřadu, ale i z vlastních poznatků, které jsem získal studiem literatury a dalších materiálů, které jsem měl při zpracovávání své práce k dispozici. Cílem mé práce bylo prokázat, zda si občané naší společnosti uvědomují, jak je ekologická problematika v naší společnosti závažným problémem. Zjištěním bylo, že občané si sice tuto skutečnost uvědomují, ale nejsou schopni ji zatím přijmout jako závažný problém.

V současné společnosti panuje dle mého názoru poněkud „neklid“, který je způsoben ekonomickou krizí, nedostatkem pracovních míst, ale i ne vždy schopností nebo možností obdržet přiměřenou sociální pomoc. Lidé samozřejmě vždy nejprve řeší problematiku otázky, které se jich samotných dotýkají nejvíce a mají dopad na celou jejich rodinu. Průzkum potvrdil, že lidé „odsunují“ ekologickou problematiku a ochranu životního prostředí na okraj jejich zájmu.

Domnívám se, že již ve školních lavicích by se děti i mládež měla dozvědět o možnostech řešení ekologické problematiky. Jen soustavnou výchovnou činností i dalšími aktivitami v mimoškolní činnosti je možné dospět k tomu, že lidé budou mnohem ohleduplnější nejen sami k sobě, ale i svému okolí. Tato cesta je velmi dlouhá, a škola ne vždy dokáže nahradit rodinnou výchovu. Proto je samozřejmě nutné, aby

i rodiče při vlastním chování dokázali jít svým dětem příkladem. Toto je dle mého názoru nejdůležitější opatření, které můžeme pro ochranu životního prostředí udělat, neboť základ celého lidského chování je založen na rodinné výchově. Tuto oblast popisují v souhrnu, který je provázán se sociální pedagogikou.

Další otázky, které jsou uvedeny v podkapitole 4.1 a 4.2 se týkají informací, které lidé o ochraně životního prostředí mají a zda jsou ochotni si tyto informace sami vyhledávat. Odpovědi byly většinou souhlasné, ale ani tento fakt nás, dle mého názoru nemůže uklidnit a to již k výše zmiňované aktuální ekonomické situaci v naší společnosti. Je důležité v těchto celospolečenských analýzách a dalších průzkumech pokračovat, neboť vývoj naší ekonomické situace v ČR se mění, současně se vyvíjí i přístup občanů k ekologické problematice. Abych neuváděl jen záporný náhled na tuto problematiku, rád bych uvedl i příklady kladného přístupu občanů k životnímu prostředí.

Ze své vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že se lepší situace v možnostech třídění komunálního odpadu, v našem okolí přibývá kontejnerů na tříděný odpad, a to nejen na plasty, sklo nebo i papír. Další novinkou z posledních let je možnost odevzdat starý elektrospotřebič do ekodvorů, či jej vrátit v prodejně při nákupu nového spotřebiče. I když se může zdát tento postup jako „maličkost“, takové to velké změny nejsou otázkou dnů, ale v mnoha případech mnoha měsíců či dokonce let. V mnoha případech, je také důležitá opora v zákonodárství a možnost „opřít se“ o zákony při řešení konkrétních problémů životního prostředí.

Možnosti dalšího zkoumání v oblasti životního prostředí vidím v aktivním přístupu ekologických organizací při řešení této problematiky. Dle mého názoru je nutno občany „vyburcovat“ k větší aktivitě pro zlepšení životního prostředí. Je nutno poukázat na ekologické chyby naší společnosti a prokázat schopnost její nápravy.

Vztah ekologické problematiky a jeho zaměření k sociální pedagogice

V závěru této sumarizující podkapitoly si uvědomuji potřebu upozornit na souvislost ekologické problematiky v závislosti na obor sociální pedagogiky. „*Sociální pedagogika by měla podle své koncepce vytvářet soulad mezi potřebami jedinců a celé společnosti, tj. přispívat k optimálnímu způsobu života v dané době a v daných společenských podmínkách.*“⁶⁶ Obecně lze tedy říci, že předmětem tohoto oboru jsou sociální aspekty výchovy a vývoje osobnosti, a zároveň i pomoc při hledání identity a vnitřního zakotvení v této rychle se měnící době, která přináší tolik nových úkolů. V souvislosti s tématem méj bakalářské práce se domnívám, že výchova v rodině právě k již zmiňované ochraně životního prostředí je základem k uvědomění si vlastní možnosti, jak ovlivnit tuto aktuální problematiku.

Základy, které si dítě osvojí při výchově v rodině, bude základem jeho dalšího konání a myšlení. Jen rodiče vlastním příkladem a odpovědností mohou své dítě přesvědčit o nutnosti šetrného chování k okolnímu prostředí a přírodě samotné. Takovou výchovou rodiče přispějí nejen k výchově uvědomělého jedince, který si bude plně vědom odpovědnosti za své chování nejen k ostatním lidem ve společnosti, ale i k přírodě samotné. Poté i on sám ve své dospělosti bude působit jako vzor pro své děti, ale i své okolí, které ne vždy dle současných interpretovaných výsledků se touto problematikou zabývá.

Přínos své bakalářské práci spatřuji v sumarizaci svých poznatků, ale i studiem literatury, kterou v této práci zmiňuji. Já sám při psaní této práce jsem si uvědomil, jak důležitá a rozsáhlá tato problematika je v tomto tématu obsažena. Domnívám se, že jsem mohl touto prací poskytnout dalším čtenářům základní přehled o ochraně životního prostředí a případně ukázat možnosti pomoci k záchraně či obnově ekologického stavu v ČR.

⁶⁶ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Portál, 2008, ISBN 80-7367-383-3, s. 43

Závěr

Současná ekologická krize je zároveň společenskou krizí. Ukazuje neúnosnost plýtvání, bezohlednost vůči příštím generacím a přírodě, která je často přirovnávána k podřezávání si větve, na níž sedíme. Vystává zde možnost rozpadu lidské společnosti, protože prostředky, užívané v mnohých, lety ověřených, současných politických zřízeních, se ukazují jako neschopné při potřebě zákroků tak naléhavých a jednoznačných, jaké si tato krize vyžaduje. Důležitá je zde role vzdělanosti, informovanosti. Veškerá informovanost dle mého názoru v této oblasti probíhá na značně zjednodušené bázi.

Důsledkem naší současné hluboké ekologické krize je politický vývoj uplynulých čtyř desetiletí. Vztahy mezi lidmi navzájem byly deformovány a stejně byly narušeny vztahy mezi lidmi a přírodou. Jednoznačně převažuje vztah k přírodě jako k pouhé zásobárně surovin a energie. Je přehlížena skutečnost, že lidské přetváření přírody je možné pouze v rámci přírody, jejíž je člověk součástí - že je možné jen za předpokladu uchování přírodních podmínek obyvatelnosti Země.

Nikdy nebyly ekologické problémy tak diskutovaným tématem jako v současné době. Tyto problémy se týkají každého z nás. Ať už je to otázka odpadů, ztenčování ozónové vrstvy, znečišťování vodních zdrojů, prostředí, půdy... Změny v životním prostředí se svými důsledky promítají do celé společnosti, především v sociální oblasti, vznikají značné ekonomické škody (především ztráty způsobené zvýšenou nemocností a úmrtností, náklady na kompenzační a nápravná opatření, či snížením objemu a kvality zemědělské, lesní a průmyslové produkce), dochází k destrukci hmotného i kulturního dědictví.

Úvodem bakalářské práce jsem si stanovil za cíl poukázat na tuto problematiku jako na závažný společenský problém a zdůraznit nutnost upozorňování na ekologickou problematiku v naší společnosti. Při zpracovávání této práce jsem si položil výzkumné otázky, které prokáží nebo vyvrátí jejich platnost.

Jejich znění a ověření jsem podrobně rozpracoval v kapitole 4 – Statistický přehled o životním prostředí, kde je popsán postoj občanů ve společnosti k ekologické problematice a jejich možnosti spolupráce s ekologickými organizacemi. Z výsledků šetření center pro výzkum veřejného mínění, vyplynula skutečnost, že společnost si tuto závažnost ekologické problematiky uvědomuje, ale vzhledem k podstatně složitějším problémům dnešní doby, ji odkládá jako méně důležitou. Je nutné poukázat na skutečnost, že ekologická problematika představuje velké riziko a týká se všech věkových, společenských a sociálních skupin. Důležitý je postoj jednotlivých členů společnosti k ekologickému tématu.

V přehledu o životním prostředí v naší společnosti je sledována jednak skutečnost, zda občané mají přehled i dostatečné množství informací o životním prostředí, ale i také spokojenost občanů se životním prostředím v místě jejich bydliště. Tyto výše uvedené výroky potvrzují grafická znázornění v této části bakalářské práce. Z dalších průzkumů vyplynula skutečnost, že občané jsou ochotni finančně přispívat na aktivity, které jsou organizovány např. ekologickými organizacemi. Dalšími otázkami průzkumu bylo zjišťování chování domácností k životnímu prostředí. V tomto přehledu je konstatováno, že domácnosti třídí běžný komunální odpad, likvidují ekologicky nebezpečný odpad, ale nejsou zatím ochotni ve prospěch ochrany životního prostředí zrušit jízdu autem, pokud mají v místě hromadnou dopravu. Nákup biopotravin je v našich domácnostech zatím jen okrajová záležitost, šetření vodou a energií je častější.

V přehledu spokojenosti a názorů občanů na životní prostředí jsem shrnul základní otázky, které jsem si na začátku své bakalářské práce položil. Zabývám se také otázkami, které občané pokládají mnohdy za tak samozřejmé, že se snad ani nedokáží zamyslet nad možností jiného řešení své aktivity. Konkrétně mám na mysli jízdu vlastním automobilem po městě bez ochoty využití hromadného dopravního prostředku, nebo třídění běžného komunálního odpadu z domácností. Problematika ochrany životního prostředí je velmi rozsáhlá a dle mého názoru se dotýká všech důležitých oblastí v naší společnosti, ať je to oblast ekonomiky, sociální sféry či zemědělství a průmyslu.

Každé z těchto odvětví se svým způsobem na ochraně životního prostředí „podepisuje“, a proto se domnívám, že je nutné pracovat na takových opatřeních, která jsou zapotřebí k tomu, aby i tyto odvětví vracely životnímu prostředí to, co z něj při svých aktivitách vyčerpaly. Konkrétně mám na mysli ochranu vodních toků při průmyslovém znečišťování vod, lesní plochy musí ustoupit budování nových silnic a dálnic, či obytných komplexů. Je to jen malý výčet všech „ústrků“, které naše příroda musí strpět ve prospěch našeho pohodlí.

Ekologická krize v „pravém slova smyslu ještě“ v naší společnosti nenastala, ale zatím se mi zdá, že děláme vše proto, abychom ji v tomto století opravdu zažili. Současný konzumní způsob života je dle mého názoru trvale neudržitelný, dříve či později nastane okamžik, kdy se naše planeta Země nedokáže s tímto drancováním přírodních zdrojů vyrovnat. Tato práce nemůže dát rozřešení všech problémů, které ochrana životního prostředí obsahuje, ale bylo mojí snahou předložit alespoň stručný přehled problematiky v této oblasti, která stojí stále v naší společnosti na samém okraji. Aktivity, které jsou v současnosti pro ochranu životního prostředí vyvíjeny, pochází z ekologických organizací, které se v rámci svých aktivit snaží vyplnit prostor, který by dle mého názoru měl patřit legislativním složkám.

Mezi další možnosti „převýchovy“ společnosti právě patří i environmentální osvěta, vzdělávání a výchova, která musí mít možnost působit na všechny věkové, profesní i zájmové skupiny obyvatelstva naší republiky tak, aby současné, často neodpovědné a přezíravé přístupy k životnímu prostředí byly postupně měněny v odpovědné aktivní vztahy k prostředí založené na potřebné míře poznání i na žádoucích etických normách a projevující se v celkovém životním stylu alespoň většiny občanů.

Domnívám se, že cíl práce se mi podařilo splnit, avšak komplexní a definitivní řešení otázky, jak předejít ekologické krizi v naší současné společnosti není možné popsat a vyřešit v jedné bakalářské práci. Přesto se domnívám, že bakalářská práce nastínila několik základních okruhů problémů i návrhy jejich řešení a přispěla tak k lepšímu pochopení této problematiky ochrany životního prostředí v naší společnosti.

Resumé

Bakalářská práce je zabývá obavami z ekologické krize a realitou naší současné ekologické krize. Ekologická krize je problémem týkajícím se každého jedince, ale především společnosti jako celku. Je nutno použít vše, od osobní zodpovědnosti přes občanská hnutí, jen aby člověk zachoval své životní prostředí, které je pro něj a pro celou společnost nezbytné k zdravému životu nebo životu vůbec.

V první kapitole této práce - *Člověk a ekologie* se zabývá základními pojmy, které se týkají životního prostředí, a dále navazuje na globální problémy životního prostředí. V druhé části práce s podtitulem *Ekologická krize*, je tento pojem vysvětlen v širším kontextu, s uvedením hlavních aspektů vzniku ekologické krize. Závěrem této podkapitoly je definována strategie udržitelného rozvoje a její nejdůležitější elementy. Třetí část bakalářské práce – *Postoj společnosti k otázce ekologie* je zaměřena na roli člověka při řešení ekologické krize, snaží se předložit postoje společnosti k ekologické problematice současnosti. Následně je zhodnocena činnost ekologických organizací ve prospěch ochrany životního prostředí. Závěrem je uveden přehled legislativních zákonů, které stanovují základní zásady ochrany životního prostředí.

Závěrečná čtvrtá kapitola-*Statistický přehled o životním prostředí* sumarizuje dosavadní postřehy i získané postoje a názory veřejnosti k problematice životního prostředí v naší společnosti. Především se zabývá aktivitami i možnostmi řešení současné ekologické krize.

Anotace

Práce se zabývá ekologickou krizí ve společnosti, která se stává stále aktuálnější a představuje jedno z ohrožení naší civilizace, jeden z globálních problémů lidstva. Jednou z hlavních a nejdůležitějších cest je kladení většího významu na ekologické vzdělávání a všestrannou výchovu k zodpovědnému vztahu k životnímu prostředí. Ekologickou krizi lze překonávat postupným řešením jednotlivých problémů praktických i teoretických.

Klíčová slova

ekologie, ekologická krize, životní prostředí, trvale udržitelný rozvoj, environmentální výchova, ekologická hnutí

Annotation

This bachelor thesis deals with the ecological crisis in society that is becoming increasingly topical and is one of the threats to our civilization, one of the global problems of mankind. One of the main and most important ways is putting a greater importance on environmental education and comprehensive education to a responsible relationship to the environment. The ecological crisis can be overcome by a successive solution of practical and theoretical problems.

Keywords

ecology, ecological crisis, environment, sustainable development, environmental education, environmental organization

Seznam použité literatury

1. GORE, A. *Nepříjemná pravda*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Argo, 2007, 325 s. ISBN 978-80-7203-868-8.
2. GORE, A. *Země na misce vah*. 4. vydání. Praha: Nakladatelství Argo, 1994, 372 s. ISBN 80-85794-21-7.
3. HORKÁ, H. *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. Století*. 1. vydání. Brno: Vydala Masarykova Univerzita, 2005, 158 s, ISBN 80-210-3750-
4. KELLER, J. *Šok z ekologie aneb Politické systémy v rozpacích*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Český spisovatel, 1996, 52 s. ISBN 80-202-0606.
5. KELLER, J. *Až na dno blahobytu*. 2. Vydání. Praha: Nakladatelství Hnutí Duha, 1995, 141 s. ISBN 80-902056-0-7.
6. KELLER, J. *Přemýšlení s Josefem Vavrouškem*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství G plus G, 1995, 175 s. ISBN 80-901896-1-X.
7. KOHÁK, E. *Závod s časem*, 1. vydání. Praha: vydalo MŽP ČR, 1996, 228 s. ISBN 80-85368-81-1.
8. KOLÁŘSKÝ, R. *Filozofie a současná ekologická krize*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Filozofického ústavu AV ČR, 1998, 173 s. ISBN 80-7007-116-8.
9. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Portál, 2008, 216 s. ISBN 80-7367-383-3.
10. KRUŽÍKOVÁ, E. *Ekologická politika a právo životního prostředí v EU*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství a vydavatelství litomyšlského semináře, 1997, 186 s. ISBN 80-902168-2-X.
11. MAREK, J. *Obec, veřejnost a rozhodování o životním prostředí*. 1. vydání. Praha: Vydalo Pražské ekologické centrum, 1996, 152 s. ISBN 80-901377-4-1.
12. MATĚJČEK, T. *Ekologická a environmentální výchova*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2007, 50 s. ISBN 978-80-86034-72-0.
13. MEZŘICKÝ, V. *Základy ekologické politiky*. 1. vydání. Praha: Vydala VŠB-Technická univerzita, 1996, 156 s. ISBN 80-85-368-96.
14. MÍCHAL, I. *Ekologická stabilita*. 2. vydání. Brno: Nakladatelství Veronica, 1994, 275 s. ISBN 80-85368-22-6.
15. MOLDAN, B. *Životní prostředí: globální perspektiva*. 1. vydání. Praha: Vydala Univerzita Karlova, 1994, 111 s. ISBN 80-7066-938-1.
16. MOLDAN, B. *Duhový program: Program ozdravení životního prostředí ČR*. 1. vydání. Praha: Vydalo Nakladatelství Academia, 1991, 83 s. ISBN 80-85368-05-6.

17. ROHON, P. *Základy životního prostředí – ekologická krize*, 1. vydání. Praha: Vydal Dům techniky ČSVTS Praha, 1984, 29 s. č. publikace 60-571A-83.
18. VALACH, M. *Češi v neklidné době*. 1. Vydání. Brno: Nakladatel L. Marek, Brno, 2006, 306 s. ISBN 80-86263-75-4.
19. *Sedmá generace: společensky – ekologický měsíčník*, Brno: Vydalo Hnutí Duha, 3/2009, sv. ISSN 1212-0499.

Použité internetové zdroje:

20. <http://www.freewebs.com/trainxpress/legislativa.htm>
21. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekologie>
22. http://cs.wikipedia.org/wiki/Trvale_udržitelný_rozvoj
23. [www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJOP7](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJOP7)
24. <http://www.fi.muni.cz/~tomp/slides/pv108/foil04.html>
25. <http://www.fi.muni.cz/~tomp/envi/avantgo/page1.html>
26. www.sustainable.cz/ceusurhlavni.htm
27. www.ekolist.cz/txt_tzpr_full.stm?x=95424
28. www.trvala-udrzitelnost.sweb.cz
29. www.pardubicko.zeleni.cz
30. <http://www.czp.cuni.cz/Osoby/Moldan/Publikace/t118a.htm>
31. http://euvolby.zeleni.cz/7-Zeleni_v_Evrope
32. www.greenpeace.cz
33. www.duha.cz
34. www.detizeme.cz
35. www.nesehnuti.cz
36. www.enviweb.cz/priroda
37. <http://iris.env.cz/www/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/cfc05c82a8790f94c12567d30044911f?OpenDocument#Environment%C3%A1ln>
38. <http://www.env.cz>
39. <http://www.stem.cz/clanek/1519>